Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1926 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл.
АВГУСТ
30
СРЕДА
№ 204 (8072).
өртээ 2 кап.

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

Дүүн беш шакка чедир республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге 3659 тонна тарааны дужааган.

Чолаачылар! Чаа дүжүттүң тараазын сөөртүрүнге машиналарны эң бедик бүдүрүкчүлүг ажыгланар!

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР

Коммунистиг ниитилелдиң чаа кижизинин, ооң коммунистиг үзел-бодалының болгаш төлептиг аажы-чаңының үндезилеттинип тургустунары эргиниң артыышкыннары-биле доктаамал, эттеп чок демиселге болдунар деп СЭКП-ниң XXIV съездизи демдеглээн. Ажыл кылбас, мацгысталчак ёзу-биле амыдыраарын бодаар, оорлапыр, бодунга-ла ажыктыг чүве бодаар, хээли алыксаар, хоп-меге тарадыр, арагалаар, хөй-нииттиниң, күрүнениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар-биле шыңгыы демиселди чорутпайн турраш, бистиң мурнувуста салдынган ажыл-агыйның, культура тургузуушкунунуң улуг сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри берге дээрзин партия болгаш чазактың хүлээп ап турар документилеринде тодаргай айтып турар. Эргиниң артыышкыннары-биле демисел аңаа-ла бир чиик айтырыг эвес. Аңаа партия, совет болгаш хөй-нииити организацияларының калбак массаларның бүгү кезектеринге политмасалыг ажылды доктаамал, күжениишкинниг чорудары негеттинер. Мацаа хамаарыштыр чүнүң-даа мурнунда күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң, хөй-нииити организацияларының кижизидикчи ролюн бедидер херек.

«Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы үнген соонда республиканың районнарында, тус-тус коллективтерде болгаш ажыл-агыйларда партия, профэвилел, комсомол организациялары хөй-нииттиниң, күш-ажылдың сагылга-чурумун бедидер, ажылчы чоннарның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирер талазы-биле тодаргай хемчеглерни боттандырып эгелээн болгаш бо херекке идеология ажылының янзы-бүрү арга, хевирлерин ажыглап турарлар.

Мацаа тодаргай чижек кылдыр Кызылдың автосеттелге заводунда партия организациязының ажылын көргүзүп болур. Арагалаашкынга, алкоголизмге удур демиселди күштелдирер дугайында партия, чазактың хүлээп алган документилерин участоктар аайы-биле болган хуралдарга бүгү ажылчыннарга таныштырган. Оон аңгыда арага аарыының дугайында беседаны дыңнаан. Күш-ажылдың чурумун быжыглаар, арагачыларга удур демиселди күштелдирер дээш заводтуң администрация чери, партия организациязы оон-даа өске хемчеглерни ап турар. Коллективке хөй чылдарда ажылдап келген кижилерни байырлалдыг байдал-биле пенсияже үдээри, мурнакчыларны хөйнүң мурнундан шаңнап, мактаары дээш ооң-даа өске хемчеглер ажылчыннарны улам сорук кирип, аныяктарга эки үлегер-чижек боол турар. Ол ажыл эки салдарын көргүзе берген. Ооң мурнунда үеге деңнээрге эрткен үш айда арагалаар, прогулдаар чорук дыка кызырылган.

СЭКП Кызыл хооркому, хоорайның херээженнер чөвүлели-биле кады эрткен айның эгезинде хоорайның транспорт организацияларында ажылдап турар чолаачыларның өг-бүлези-биле болгаш херээжен чолаачылар-биле хуралды эрттирген. Аңаа арагалаашкынга удур ап чорудар хемчеглерни дугуржуп, кижизидилге ажылын күштелдирериңге өг-бүлениң болгаш коллективтиң ролюнуң дугайында айтырыгларны сайгарып чугаалашкан. Бо ажылдың черле ажыктыг болганын ооң соонда чамдык коллективтерге, өг-бүлелерге кылган хыналда көргүскен.

Бистиң районнарывыста хөй-нииттиниң радио дамчыдылгазының редакциялары бар, ооң үнүп районнуң бүгү чурттакчылары дыңнап турарлар. Ук редакцияларны, массалыг агитацияның өске-даа хевирлерин (хана парлалгазы, кинолар) ажыглап турган, эргиниң артыышкыннары-биле демиселди күштелдирер херек.

Эргиниң артыышкыннары, ылаңгыя оорлаар, арагалаар, хулиганнаар болгаш ниитилелге ажыктыг ажылдан оспаксыраар чоруктарга удур демиселди күштелдирериниң бир аргазы болза, ажылчыннарның болгаш колхозчуларының, хөй-нииити организацияларының, ылаңгыя суурнуң, кварталдың болгаш салбыр, ферма, бригада төптериниң бүгү чурттакчыларының ниити хуралдарын чер-чер Советтериниң шугуму-биле доктаамал чыылдырып, аңаа ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң айтырыгларындан аңгыда, корум-чурум камгалалының, тус-тус кижилериниң, өг-бүлелериниң хууда амыдыралының дугайында айтырыгларны чугаалажырын практикалаары болур. Ол чыыштар—бистиң ниитилеливистиң эң-не массалыг индирни. Оларның дээштиг чоруун, авторитедин бедидерин чедип алыры чугула. Мацаа бистиң эң төлептиг кижилеривис — чер-чер Советтериниң хөй санныг депутаттары боттарының авангардчы ролюн көргүзер ужурлуглар.

Чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң херээженнер чөвүлели дружинниктер болгаш шагдаа ажылдакчылары-биле кады район төвүнге рейдини чоруткаш, үргүлчү арагалаар чамдык кижилерни ажык судка көрген. Аңаа Кызыл-Мажалык суурнуң херээжен чурттакчылары хөй чыылган. Ажык судка чугаа улуг болган. Ынчангаш ол суд суурнуң херээжен чонунуң ниити хуралы хевирлиг эрткен, чурум үрээннер эш-өөрүнүң мурнунга буруузун миннип, бүдүрүлгеге кызып ажылдаарын, ажы-төлүнүң кижизидилгезин экижидерин хүлээнгеннер. Ажылчы чоннарның кезек бүрүзүнге чедир мындыг янзылыг ажылды организастап турган, чамдык кижилерниң четпес чоруун эде кижизидериниң аргаларын дилээр херек.

Кижизидилге ажылынга бистиң ниитилеливистиң кол өзээ болур коллектив кол рольду ойнаар ужурлуг. Чүге дээрге кижи бүрүзүнүң күш-ажылчы амыдыралы коллективтен эгелээр, ооң чаа, социалистиг мозу-шынары аңаа хевирлеттинип тургустунар болгаш социал болгаш күш-ажылчы идепкейи аңаа илергейлеттинер. Тоску беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл юбилейинге төлептиг ужуражыр дээш кайы-даа коллективтиң кежигүннери бо хүннерде хайныышкынныг ажылдап, эки түңнелдерни чедип ап турар. Ынчалзажок чамдык черлерде күш-ажылдың болгаш хөй-нииттиниң сагылга-чурумун үрээр чоруктар, ооң уламындан күрүне планы күүсеттинмейн турарының фактылары бар. Чижээ, Кызылда бот-орулга-чарылгалыг № 6 участок (начальниги эш Ливенцев) бар. Ол канализация талазы-биле хөй хемчээлдиг ажылды кылып турар организация, ажылчыннары-даа хөй. Сөөлгү айларда ук бүдүрүлге планын күүсетпестей берген. Ооң бир чылдагааны — бүдүрүлгени удуртуп турар эштерниң кижизидилге ажылынче кичээнгей салбайн турары. Ол участоктуң ажылчыны эш М. Ашак-оол: «План күүсеттинмейн турарының чылдагааны чүдел дээрге, бистиң чамдык эштеривистиң үргүлчү арагалап турарында деп санаар мен. Чамдык ажылчыннар Ф. Астанин, Н. Дебров, Х. Кара-оол ажылга үргүлчү эзирик келирлер-дир. Начальниивис Ливенцев, мастеривис Чапыев оларга кандыг-даа хемчег көргүспейн турар. Хөй-нииити организацияларының ажылы база-ла көзүлбестээн» деп ол редакцияга бижээн. Ол фактылар бадыткаттынган.

Бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаар дээш администрация чери, партия, хөй-нииити организациялары кижизидилге ажылының бүгү арга, хевирлерин ажыглаар ужурлуг. Коллектив кижи дээш, а кижи бүрүзү ажылдап турар коллективи дээш туржур херек.

Республиканың ажылчы чоннары бо хүннерде сиген, тараа ажаап алыышкынын хайныышкынныг чорудуп турарлар. Калбак массаларның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип турган, күрүне планнарын ажыр күүседирин, ажаап алыышкын ажылдарын чедиишкинниг эрттирерин хандырары партия, совет, хөй-нииити организацияларының хүлээлгези болур.

ШӨЛДЕРГЕ—ШАЛЫПКЫН ИШ!

КҮШ-АЖЫЛЧЫ
АЛДАРНЫҢ
ТУГУ

«Шын» солуннуң **КҮШ АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН** бөгүн Каа-Хем районнуң дараазында ажыл-агыйларынга алдар болдуруп көдүрген:

«КОММУНИЗМЧЕ ОРУК» колхоз (даргазы Д. Д. Сирота, парторганизация секретары И. Е. Кошкаров) — силос салыр планныг онаалгазын дүүнге чедир 190 хуу күүсеткен, ооң белеткелин чедиишкинниг үргүлчүлевишаан.

«ТИИЛЕЛГЕ» колхоз (даргазының хүлээлгезин күүседип турар А. А. Мусихин, партком секретары Н. Д. Монгуш) — силос салыр планын 170 хуу күүсеткен болгаш ооң салыышкынын уламчылап турар.

ДАЛАЖЫҢАР, ТАҢДЫЖЫЛАР!

Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Кировоград областың Новоукраинск районнуң СЭКП-ниң XX съездизи аттыг колхозунуң трактор бригадазының бригадири А. Гиталов чурттуң бүгү тараажыларынга кыйгырыг болур «Тараа дугайында бодал» деп чүүлүнге мынчаар бижээн:

«...Постен азы демирден тараанның үнези бичии бе?

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дугайында, тараа, хөмүр-даш, демир болгаш бүгү ниитилел херегээр өске-даа продуктуларның пуд бүрүзүн камгалаар дугайында бөдүүн ажылчыннар кайда-ла могаг чок сагыш салып турар болдур, аңаа коммунизм эгелээр деп, В. И. Ленин өөреткен. Эскерип көрүңерем: камналгалыг болур чорукта — ТАРАА бирги черде!».

Ам бүгү чурт, бүгү улус — дүжүт ажаап алыышкынында. Кыйгырыгны үндүргени аңаа таварылга эвес. Ооң уткаазы ханы, кижи бүрүзүн бодандырар ужурлуг.

Тываның Таңды районуат-сураа алгаан тараалаң чер. Ам ооң девискээрин бышкан тараа алдын сарыг кылдыр шыва алган. Ажыл-агыйлар массалыг ажаап алыышкынче эгелеп кирип турар. Комбайннардан шаңнарда урган тараа көвүдээн. Ылаңгыя «Тиилелге» совхозтуң төп шаңында тараа оваа-тей-ле.

Ол тейлер дег тарааны көргеш, кижиниң сагыш-сеткили хайныгып, ооң үнезиниң дугайында дыка хөй чүвени биче кады-ла эргий бодаптар.

Кызыл баар дээн машиналар
алдын чүъгү
Кызыл-тасты арбактаалтың
саара туттум:
Төрээн чуртум күчү-күжүн
шак-ла ында
Дөгерезин мөөңнеп каан дег
эргим болду.
Дайын-халап айыылын-даа
шыны херек:
Тараавыстың буянында
тиилээн бис,
Тайбың өйде чечектелген
хогжүлде-даа
Тараавыстың ачызы деп
сөглээр херек.
Таптыг хандыр эргий бодап
көрээлиңер:
Тараа чокта космос-даа
шиңгээттинмес.
Коммунизм тудуп турар
кижилерниң
Холу дыңзыы, күштүг
соруу база ында.
Чаңгыс чүгле тараажының
база эвес.
Шахтёр, химик оларның-даа
үлүү кирген
Ховуларда далай ышкаш
чоргаар чалгаан
Кол-ла байлак — чаагай
үнген тараавысты
Пөс, демир — бүгү чүве дег
үнелиг деп
Бөдүүн ишчи Гиталовтуң
сөглээни шын.

Шыңап-ла тарааны чидириг чок ажаап алыр, ону камнаар дугайында хоочун тараажының, чурттуң алдарлыг механизаторунуң ол бодалынга канчап каттышпазыл. А Таңдының тараазы бо чылын чаагай, ам колдуунда-ла бышкан. Төрээн чуртка олар бо күзүн 59 муң тонна тарааны уруп берип-даа шыдаар.

ХАДЫЛЫГНЫҢ ООЛДАРЫ

№ 7 бригаданы Хадылыгда дээн чүве. Ынаар совхоз төвүнден аъттанып турувуста, бистиң машинавысты фуфайкалыг оол «бадылапты».

— Чеди дугаар кайда ирги?

— Хадылыгда. Бо орук-биле хөрүктедип олураа-ла чеде бээр. Ынаар баарым ол. Комбайнер кижи мен.

Оол-биле орукка элээн хөөрежипкен бис. Леонид Бады-Хөө өөрүнүң, ажаап алган тараазының дугайын чугаалап чорду.

— Эң тергииннериңер кымыл?

Дадар-оол, Эрес-оол, Оюн-оол, Кызыл-оол... дээш, элээн хөй аттарны шууштур адады.

— Силерниң көргүзүүңер чүү хирел?

— Чүгээр-ле. Самбырадан көрүпкей-ле — дээш ыттавайн барды.

Бригада. Шимелде-дерилгедаа көрүштүг. Күш-ажылчы алдарның тугу кызаңайндыр киискип тур. Кымның алдары дээш көдүргенин сонуургай бердивис: **«Тукту СК-4 комбайн-биле 14,3 гектар черниң тараазын бастырар турган. 26 гектарны ажаап алган бригаданың эң хеймер комбайнери Леонид БАДЫ-ХӨӨГЕ тураскаадып көдүрген»** деп бижээн болду.

Ооң демин адап чораан өөрүнүң — Дадар-оол Кууларның, Оюн-оол Монгуштуң, Кызыл-оол Бады-Хөөнүң дээш, өскелериниң-даа көргүзүглери түс хуудан ырак ажыг болду. Эрес-оол эр-хей, ооңуу — 200 хуу чораан.

— Хандырылга кандыгыл, чүү четпезил?

— Шупту чедер. Четпес чүве—агаар — деп, оолдарның бирээзи баштактангаш, дээрде теве-даа дүрзүзү сагындырар хөлүгүр кара булуттарже көрбүшаан, чугаазын уламчылады.— Ам дорт кестирер деп айтыышкын алдывыс. Комбайннарны эде дериш тур бис. Кудай аязырга дүн-даа, хүн-даа дивейн кезер-ле, кезер...

Ол аныяк кижилерниң дугайында кижиниң мынчаар чугаалаксаазы келир:

Хадылыгның оолдары
Кайгамчык-ла кежээ
төлдер —
Дүжүт дээштиң тутчуп
турда
Дүн-даа, хүн-даа дивестер-
дир.

Леонид, Кызыл-оол Бады-Хөөлер кады төрээн алышкылар, кайызы-даа комсомолчу. Акызы Кызыл-оолдуң ажылдажыкчының дуржулгазын көргүскен плакатты ында кызыл-булуңда азып каан. Черле шыырак комбайнерлерниң бирээзи. Леонид эрткен чазын өөредилгө комбинадынга II классты дооскан. Ийи чыл комбайнерлеп турар. «Мурнай үнген кулакты соңнай үнген мыйыс эртер» деп үлегер чугаада дег ам акызын безин ажып турар апарганы ол.

Бады-Хөөлер — алышкылар
Макталга-даа төлептиглер.
Комбайнның штурвалын
Холдан салбас шалыпчылар.

Олар шупту ниитизи-биле эрткен субботага чедир 700 гектарны тавычалай кестирген, 510 гектарның тараазын бастырган. Ам дорт кестирип эгелээн.

Тараа дээш демиселге улам буруңгаарлаңар-ла, чалыы салгал!

МЕХАНИЗМНЕРНИ ДОЛУ КҮЧҮ-БИЛЕ АЖЫГЛААР

Ажыл ам-даа шуудаваан болгаш ындыг бе, чамдык четпестер база бар-дыр.

Ол-ла суббота эртенинде Кызылче тараа сөөртүп кирерп-биле келген машиналарның чамдызы тараа арыглаарын манап, төп шаңга үр үеде аңаа турар ужурга таварышкан. Чылдагааны? Тараа арыглаар ОВП-20А дээр машиналарның үрелиишкининде.

Кажан эртенгиниң сес шакта бирги ээлчегниң арыглакчылары кээрге, чаңгыс-даа машина ажылдавас болган. Бирээзиниң кол өзээ сынган, өскезиниң— транспортёру дээш, беш машина шупту «чылдагаанныг».

Бир машина өй-тавында туруушкун чок ажылдаар болза, норма ёзугаар шакта чээрби тоннаны арыглаар. Ынчаарга беш машина шакта чеъени арыглаар-дыр — 100 тонна!

Дүнеки ээлчегниң улуузу мотористер чок ажылдаан. Бирги, ийиги ээлчегде мотористер бар, а үшкүзүнге (ында Кызылдан барган шефчилер ажылдап турар) чүге мотористер быжыглаваанныл? Быжыглаар херек. Ол эртен шаңда ийи авточүдүрүкчүнүң бирээзи баа-ла үрелгенинден ажылдаваан. Ындыг болганда чаңгыс чүдүрүкчү 20—30 машинаны шалыпкын чүдүрериңге канчап четтигерил че? Ынчан дүнеки ээлчегниң арыглаан тараазы чүгле алды машина ишти болган. Бир эвес үрелиишкин чок ажылдаан болза, дүъшке чедир арыглакчылар-даа аңаа хөй үе эрттирбес, машиналар-даа манавас турган ийик.

Шаңның удуртур ажылдакчылары, кол агроном эш Резванов-даа бүгү техника бүдүрүкчүлүг ажылдазын дээш кызып турарлар. Ынчалза-даа ажылды организастаанында мындыг четпестерниң бары тараажыларның сагыш-сеткилин өйүп турар. Ындыг таварылгаларда чогуур хемчеглерни дарый алыр херек.

Ам массалыг ажаап алыышкын түлүктей бээрге, ол шаңга тараа улам-на немежир. Ону кургадыр апаар. Шакта чээрби тонна тарааны кургадыр бир сушилканың тудуун «Сельхозтехниканың» септелге тудуг эргелели дүжүт ажаалдазынга чедир доозуп бээр деп керээ чарып алган хиреде ам-даа дооспаан. Ону база дүрген ажыглалга кирзе чогуур.

№ 1 бригадада Кызылдан шефтеп барган Александр Логвиненконуң комбайны ам-даа ажаап алыышкынче кирбээн. Ол августуң үште совхозка баргаш, ону мынчага чедир септеп келген. Ам аккумулятор, фартук дээш, өске-даа үүрмек кезектер негеттинип турар. Ол бүгү тывылбастаан. Бир хүн бир комбайн тура хүнзээр болза, чеже хире хемчээлдиг ажыл оскундурарын механизаторлар эки билир.

Түңнел чүл? Үе манавас— ам безин тайгалар баштарында кыштың эрте демдектери көстүп келген. Ынчангаш бо күзүн күрүнеге 18 муң тонна—тараа дужаар «Тиилелге» техниканы долу күчү-биле ажыглап, Төрээн чурттуң кол байлаа тарааны чидириг чок ажаарын хандырар аргалыг.

Таңды-Уула баштарын көр,
Ак хар «бөрттер»
кедипкен-дир.
Ажаалдада үе кысқа,
Далажыңар, таңдыжылар!

Б. КАРАШПАЙ.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: хүн үлүүн үргүлчү ажыр күүседип турар комсомолчу аныяктар бригадазының комбайнерлери (солагай талазындан)— Михаил Бадын-оол, Бады-Хөө Кызыл-оол, Монгуш Оюн-оол, Михаил Монгуш, Куулар Эрес-оол болгаш Леонид Бады-Хөө оларның кескен тараазын чапсарда көрүп турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

СЭКП-НИҢ ТАҢДЫ РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Дүүн Бай-Хаакка СЭКП-ниң Таңды райкомунуң ээлчегтиг пленуму болуп эрткен. ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылынга уткуштур белеткел талазы-биле хемчеглерниң күүселдезиниң чорун турар байдалының дугайында «Элегес» совхозтуң парткомунуң отчёдун аңаа дыңнаан. Илеткелди партком секретары **Д. М. Монгуш** кылган.

Илеткел талазы-биле саналалга «Революцияның чалбыыжы» колхозта парторганизациязының секретары **Н. П. Кононенко**, «Тиилелге» совхозта партком секретары **С. Д. Седен-оол**, «Межегей» совхозтуң бригадада партия эге организациязының секретары, кадарчы **А. М. Беленмаа**, республиканың Кедээ ажыл-агый дуржулга станциязында партия эге организациязының оралакчы секретары **В. А. Барышников** болгаш өскелер-даа киришкен.

СЭКП райкомунуң пленуму организастыг айтырыгны база чугаалашкан. СЭКП райкомунуң ийиги секретары **Н. Б. Тыртык-Кара** өөренип чоруткан-биле, ону хүлээлгезинден хостаан. СЭКП райкомунуң ийиги секретарынга **Н. Ф. Болотовту**, секретарынга **Т. С. Тюлюшту** соңгаан.

Пленумнуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары **В. И. Попов** киржип, чүве чугаалаан.

«ТЫВА ДАГ-ДУГҮ»
КОМБИНАТТА

ТИИЛЕНЧИЛЕРНИ ДЕМДЕГЛЭЭН

ССРЭ-ниң Тудуг материалдар үлетпүрүнүң министерствозунуң коллегиязы болгаш тудуг база тудуг материалдар үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилел ТК-зының президиуму ук министерствода хамааржып турар бүдүрүлгелерниң ажылчыннарының ниити мергежилдер аайы-биле бо чылдың бирги чартыында Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген.

«Тыва даг-дугү» комбинатта ЭКГ-4,6 деп экскаваторнуң машинизи А. А. Чакировту 1972 чылдың баштайгы алды айларында социалистиг чарыштың тиилекчизи кылдыр санаан. Ооң экскаватору чартык чыл иштинде 208 муң тонна даг массазын, ооң иштинде 38 муң тоннаны пландан ажыр чүдүрүп чоруткан.

Комбинаттың арыглал деригтериниң таарыштырыкчызы Б. У. Кууларның эки ажылдааның министерство коллегиязы болгаш профэвилел ТК-зының президиуму демдеглээн.

Ниити мергежил аайы-биле Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының тиилекчилери болган ажылчыннарга акша шаңналын болгаш кадыкшылга черлеринче база Бүгү-эвилелдиң турисчи маршруттарынче халас баар путёвкаларны тыпсырын шиитпирлээн.

• • •

Мурнакчы коллектив

«Тыва даг-дугү» комбинаттың даг-дугү рудниинииң коллективи июль айда чедиишкинниг ажылдап, кол көргүзүглер талазы-биле ай планын ажыр күүсеткен. Олар даг-белеткел ажылдарының болгаш даг массазы казарының планын 103 хуу күүсеткен.

Юрий Симоненко удурткан механизастаттынган участоктуң ийиги ээлчээ эки ажылдап, ай иштинде 130 муң тонна даг массазы казар даалгазын 140 муң тонна чедирип, планын 108 хуу күүсеткен. Алексей Бельтикоттуң экипажы экскаваторжулар аразынга калбарган чарыштың бирги черин ээлээн. Ол экипаж чылдың ийиги кварталының түңнелин ёзугаар бирги черни алган, а июль айда 148 муң тонна даг массазын, азы пландан 16 муң тонна хөйнү чүдүрген.

ЭҢ-НЕ ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ ҮЕ

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң механизаторлары ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл юбилейин төлептиг белек-биле уткуурунга белеткенмишаан, тоску беш чылдың ийиги чылында багай эвес дүжүттү өстүрүп алганнар. Кызыл-тасты 1700 ажыг гаты тараан. Ооң ортумак дүжүдү гектардан 12 центнерден кудулавас, а чамдык участоктарга харын-даа 18—20 центнер чеде бээр хире. Чиңге-тараа барык-ла 500 га хире шөлде. Ооң үнгени эки, ортумак дүжүт гадан 8 центнер чедип турар. 700 гектар арбайның дүжүдү гадан-на 15 центнерден кудулавас.

Тарааның ажаап алыышкыны — эң-не харыысалгалыг ажыл. Мацаа бүгү-ле чүвени баш удур белеткеп алган турар ужурлуг. Колхозтуң механизаторлары ажаап алыышкынга шудургу [illegible]

Бисте 13 комбайн, 3 жатка, 3 подборщик бар. Септелгениң шынары багай эвес болганын тараа кестирилгезиниң баштайгы хүннери көргүскен. Бышкан чиңге-тарааны тавычалай кестирериңге үш комбайн үш хүн түре дүшпейн ажылдап келдилер. Ам бээин 250 га шөлдүң чиңге-тараазы кестинген. Ону үш комбайн бастырып кирипкен. Ооң соонда Ак-Шаттың чаагай үнген кызыл-тазын тавычалай кестиреринче кирер бис.

Бо чылын колхоз тараа бүдүрүлгезин 2500 тонна чедирерин планнаан. А херек кырында тарааның үнүжүндең алырга, ниити чылданы 3000 тонна чедирер арга бар.

«Октябрь 30 чылы» колхоз Чөөн-Хемчик районнуң күрүнеге эң хөй тараа дужаар ажыл-агыйларының бирээзи. Колхозтуң күрүнеге дужаар тараазының планы 450 тонна. ССРЭ-ниң 50 чыл юбилейин дээш, колхозчулар 650 тонна тарааны пландан артыкка дужаар бедиткен хүлээлгени алган. Ынчангаш күрүнеге дужаар тараавыс шупту муң тонна. Ону бүрүн күүседир аргалыг бис.

Ам бүгү-ле чүве бистиң боттарывыстан, колхозчу механизаторлардан, ажаап алыышкынга ажылды шын организастаарындан хамааржыр. Мацаа «аар-саар» дээр ындыг чүүлдер турбас ужурлуг.

Дүжүт ажаап алыышкынының ажылчын планын кылгаш, ону баштаар чер болгаш парторганизация чугаалажып көргеш, бадылаан. Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде механизаторларның социалистиг чарыжының негелделерин база-ла ажылдап кылгаш, механизаторларга таныштырган. Чарыштың түңнелин беш хонуктап үндүрер. Беш хүннүң ажылының түңнелинде тиилекчи болган комбайнерге [illegible] бээр. Ийиги болгаш үшкү черни алган механизаторларны база-ла акша-биле шаңнаар. Ынчангаш механизаторлар соруктуг кириишкиниг ажылдап турар.

Бо чугула кампания үезинде ховуда ажылдап турар кижилер дугайында сагыш салыышкын колхоз баштаар черниң, партия организациязының кичээнгейиниң төвүнде турар. Колхозтуң төп хову турлаа Ак-Шатта. Ону шагдала селгеп белеткээн. Ында механизаторларның ажылдаарынга, чурттаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдар тургустунган. Делгем столоваяда амданныг, чаагай чемни повэрлар эки белеткеп турар. Механизаторларның удуур өрээлдери арыг, силиг. Дыштаныр хостуг үеде ажыглаар оюн херекселдери бар. Ажылдаап келген механизаторлар кежээ чунуп алыр чунар-базын база бар. Хову турлаан [illegible] Номнар, солуннар салган кызыл-булуң безин бар. Колхозтуң ажаап алыышкын үезинде кылыр ажылдарының планын, тус-тус механизаторларның хүлээлгезин улгаттыр бижээш, хову турлаанда көскү кылдыр аскылаан. Ынчангаш бо хову турлаанга механизатор кижи бажыңынга дег чурттап, дыштаныр болур аргалыг. Аңаа бүгү-ле чүве белен, ооң дугайында хүн бүрү сагыш салып турар.

Ажаап алыышкын эгелээн, каш-ла хонганда мурнакчыларның аттары билдингир апарган. Ындыгларга комбайнерлер коммунист Куулар Даш-оол, Монгуш Эдер-оол болгаш Сат Кошкар-оол олар хамааржыр.

Тарааның чидириин болдурбазы-биле бүгү-ле хемчеглерни алган. Комбайннарны тараа төгүлбес кылдыр сыкып белеткээн. Кестирилгениң болгаш бастырылганың шынарын агроном биле бригадир тудала хынап көрүп турар.

Ак-Шаттың хову турлааның шаңында чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга ыяк белеткээн. Ында 1500 тонна тараа кирер чаа складты тудуп доозаан. Тарааны кургадыр арыглаар пунктуну база кылган, ону ам ажыглалга дужаары арткан. Ынчангаш тарааны арыглаар, кургадыр ажылдар бүрүнү-биле механизастаттынар.

База бир чугула чүүл болза, тарааны комбайндан шаңче, а шаңдан күрүнениң тараа хүлээп алыр пунктузунче сөөртүп дажыглаары болур. Мацаа үзүктелиишкиниин болдурбас дээш «Сельхозтехниканың» Чадаана салбырының автотранспорт чери-биле керээни колхоз чарган. Ол организация бодунуң машиналары-биле 1800 тонна тарааны сөөртүрүн хүлээниип алган. Транспорт айтырыы ындыг янзы шиитпирлеттинип турар. Ынчалза-даа «Сельхозтехниканың» Чадаана салбырынга хамаарышкан четпес чүүлдү мацаа айытпас арга чок. Бо салбыр колхозка 4 комбайн аккумуляторун бээрин аазаан. Ук аазаашкын ам-даа бүтпээн. Ооң уржуу-биле дөрт комбайнны трактор-биле сөөртүп ажылдадыр ужурга таварышып тур бис. Мону соңгаарладыышкын чокка шиитпирлээр херек. Ажаап алыышкын манавас болгай.

М. МИРЧИН,
«Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ШЫҢГЫЫ НЕГЕЛДЕ БОЛГАШ КИЧЭЭНГЕЙ

Барыын-Хемчик районнуң ртия организациялары пар- я документилерин со- урунга белеткел ажылда- ын калбартып эгелээн. Бирги тчегде ол чугула айтырыг- , аңаа холбашкан сорулга- рны боттарының хуралда- нга чугаалажып турар. аа СЭКП ТК-ның май 972 чыл) Пленумунуң ай- ышкынынга дүүштүр пар- эге организацияларының ыл-чорудулгазын хандыр ализтеп көрбүшаан, СЭКП- н XXIV съездизиниң айыт- н сорулгаларын шиитпир- ринге коммунистерниң епкейин болгаш авангардчы люн бедидеринче угландыр рудуп турар.

Эртип турар хуралдарга ммунистер аажок идепкей- г киржип, боттарының орга- зациязының ажыл-херээниң а чамдык коммунистерниң айында принципиалдыг, ртийжи шынгыы чугаала- ышкыннарны чоруткан. жээ, «Большевик» колхоз- ң механизатору Николай ндаш партия хуралынга нча дээн:

— Партдокументилерни со- уру дээрге партийжи бүгү ылдарны экижидеринче уг- нган эң чугула организас- литиктиг хемчег чүве те- де, бүгү ажылды бедик нелге тургузар ужурлуг . Ылангыя коммунист бү- ү партияның Программазын гаш Уставтыг негел- ерин күүсеткен турарын ип алыр херек. Ынчалза- бисте Хомушку Болат, ая Долгар, Карасал Хунан- дээн ышкаш чамдык ком- нистер бүдүрүлгеге мурнак- чоруун көргүспейн, пар- ның, күш-ажылдың сагыл- чурумун үреп турар. Хо- шку Седип-оол, Куулар ың партия хуралынга үр- чү озалдап кээр, кежигү- ывырын чогуур үезинде евейн баргылаар. Ол эштер уур түңнелди үндүрер урлуг.

Партияның хүрээлелинде таап турар чамдык эштер ммунист деп бедик атты артадып турар таварылга- бар дээрзин Ак-Довурак районнуң партия организа- зының ниити хуралынга ал берген коммунист эш матова айыткаш:

— Ильичиниң чуруун сиил- н партия билединг чүгле те- тиглер эдилээр ужурлуг еп, ол чугаалаан.

Ындыг саналдар партия ке- гүнү деп атты, оон ужур- азын улам бедик көдүрер айында коммунистерниң ыш салып турарын херечи- турар.

Коммунист бүрүзүнге ки- нгейлиг болуп, боттуг тава- лга бүрүзүнде партияның дык кежигүннериниң ажы- нга болгаш сагылга-чуру- нга-даа четпестерни болду- турар чылдагааннарны ыяк тодарадып көөр ужурлуг деп партийжи принципти удуртулга болдургаш, партия амыдыралының нормаларынга дүүшпес чоруктар кылып турар коммунистер-биле хууда беседаларны чорудуп эгелээн бис. Партийжи хемчег алдырган коммунистерниң кайы хире эттинип турары оон тодарап, оларга партия эге организацияларының салдары кандыг болуп турары, коммунистер бодунуң организациязының ажыл-чорудулгазынга кандыг киржилгелиг дээрзи аңаа илерел келир. Мындыг хевирлиг ажыл кежигүннерни кижизидеринге идиглиг.

Партия кежигүннериниң бот-харыысалгазын бедидер сорулга-биле оларның уставчы хүлээлгелерни канчаар сагып чорууруну, бүдүрүлгеге, хөй-ниити ажылынга киржилгезиниң, партийжи даалганы канчаар күүседип турарының талазы-биле отчёдун партия хуралынга, партбюрога дыңнап турар чорук парторганизациязының ажылының деңнелинге, коммунистиң идепкейлиг болурунга улуг рольдуг болур. Чүгле сөөлгү үеде 30 ажыг коммунистерниң ындыг отчёттарын дыңнаан.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың септелге-механиктиг цегиниң комсомолчу-аныяктар бригадазының удуртукчузу Н. Панов биле «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде участок начальниги В. Николаенко оларның отчёдун парткомнуң хуралынга дыңнаан. Оон чүү илерээнил? Коммунист Панов коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, ол бодунуң билиин, дуржулгазын бригаданың кежигүннеринге харам чокка дамчыдып берип, бригадазының ажылын билдилиг удуртуп келген. Оон ажылчыннары ай санында-ла планнарын 140—160 хуу чедир күүседип турар, кижи бүрүзү коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп ат дээш демисежип турар, хууда планнарлыг, а бригада «беш чылды дөрт чылда» деп шимчээшкинниң комбинатта эгелекчизи болган. Панов партия, комсомол организацияларының ажылынга идепкейлиг киржип турар, улусчу дружинаның кежигүнү, спортчу, бот-өөредилге-биле кежээки техникумну доозуп алган. Партия кежигүнүнүң бедик адын ёзулуг бүзүредип чоруур эш-тир деп ону партком кежигүннери санаан.

1964 чылдан бээр партия кежигүнү инженер Николаенко уставчы негелделерни колдуунда күүседип, хуралдарга санал-онал берип турза-даа, удуртукчу, инженер-техниктиг ажылдакчы хирезинде тудугжулар ортузунга организакчы болгаш политмассалыг ажылды сула чорудуп, мурнакчы аргаларны ажыглаваан. Бодунуң идей-политиктиг деңнелин болгаш техниктиг билиглерин бедидер талазы-биле чедир ажылдавайн, хөй-ниитиниң ажылынче сагыш салбайн келген, улусчу контроль бөлүүнүң кежигүнү хирезинде бүдүрүлгениң курлавырларын илередип, тудуг материалдарын болгаш механизмнерни чедир ажыглаарын хынаар ажылдарга киришпээн дээрзин ол хуралга демдеглээн. Николаенко отчёдунуң соонда, ооң адресинге кылган шүгүмчүлелди чөптүү-биле хүлээп алгаш, оон чогуур түңнелделерин үндүрген дээрзин партком демдеглеп турар.

Беседаларны чүгле кежигүннер-биле эвес, харын партия эге организацияларының секретарьлары-биле чорударын практикалап турар бис. «Тыва суг тудуг» трестиң көжүп чоруур № 1 механизастаан колонназында парторганизацияның партийжи-организакчы ажылының деңнели куду байдалда тургустунган. Ынчангаш ооң секретары Ооржак Шыырак-Кара-биле беседаны райкомга кылгаш, партийжи даалганы күүседиринче секретарьның бот-идепкейлиг, негелделиг болурун айтып, организациязының ажылын бедик деңнелге тургузуп, бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазынга, коллективтиң амыдыралынга ооң партийжи салдарын күштелдирериниң аргаларын аңаа сүмелээн.

Амгы үеде коммунистерниң үчёдун хынап, ында кандыг өскерилгелер болганын тодарадып турар. Бо чүгле техниктиг ажыл эвес, харын коммунистерни ажыл-агыйның кандыг адырларынга ажыглап, чорудуп болурул, ажыы-биле чугаалаарга, кижиниң партийжи мөзүзүн илередир аргаларын бээр хемчеглерниң бирээзи болур. Чижээлээрге, ийи коммунист аар ааранының чылдагааны-биле партия эге организациязының ажылынга шуут киришпейн турары илерээн.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлериниң ёзугаар партдокумент солуурунга белеткел ажылы хөй янзы хевирлиг, ужур-уткалыг болгай. Ооң кол угланыышкыны СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседир талазы-биле бүгү партия организацияларының ажылын күштелдирер, партияның иштики ажылын улам ыңай идепкейжидер. Бистер ону амыдыралга боттандырар дээш бүгү хемчеглерни ап, ажылдап турар бис. Бистиң мурнувуста ажыл хөй, чүге дээрге районнуң партия организациязы республикада бир улуг организацияларның бирээзи болуп турар.

О. МОНГУШ,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң оргкилдизиниң эргелекчизи.

ЧАА СОВХОЗТА ИШ

Улуг-Хем районда «Ак-Тур- г» совхоз чаа тургустун- н. Ол совхозтуң ажыл-иш- лери улуг көдүрлүүшкүн- ле ажылдап турар.

Тывада чараш чурумалдыг рлерниң бирээзи Ак-Туруг урже кирип бар чорааш-ла, а туттунуп турар ийи улуг дугларда демниг ажылдап рар кижилерни эскерип кагывыс. Ол тудуг агитбригада ржикчилериниң кичээңгейин ара тудкан. Сонуургаанывыс дугнуң бирээзинге доктаа- ш, тудугнуң бригадири Мон- ш Оттуг-оолга ужуражы рдывыс.

Ук тудуг чаа организастат- нган совхозтуң школачыла- нга тудуп турар 60 орунну тернат болду.

— Интернат тудуунче июль йның 14-тен эгелеп кирли- ис. Мээң бригадамда он дөрт жи бар. Оон аңгыда Кызыл-Дагның Хүргүл Байлакка удурткаы он кижилиг база бир бригада даш фундаментини, штукатуралаар болгаш өске-даа ажылдарны кылып турар. Планныг ажылывысты чедиишкинниг күүседир дээш, элээн хемчеглерни ап турар бис. Бригада күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыг тудуп, ажылга үрей кылыышкын болгаш ажыл шагы үзер чорукту болдурбайн келген. Тудугну бо чылдың сентябрь айда дооскаш, шеверлекчилер бригадазынга дамчыдар сорулгалыг бис — деп, бригадир чугаалады. Бригадада Монгуш Дорба, Намдак Кызыл-оол, Доңгак Биче-оол болгаш өскелер-даа хүн нормазын 125—130 хуу чедир күүседип турар.

Ында база бир чаа тудуг, совхозтуң 200 олуттуг чаа клувунуң тудуу чоруп турар.

• Бо тудугну профэвилелдерниң акша-хөреңгизи-биле кылдырып эгелээн. Иван Ершев удурткан он алды кижи ында ажылдап турар.

— Чаа организастаттынган совхозка улуг, чараш, эки шынарлыг клубту кыска хуусаада тудуп, ажыглалга киирери бистиң кол сорулгавыс. Клубтуң тудуунче июль эгезинде кирген бис. Тудугну Улуг Октябрьның 55 чыл оюнга алдар кылдыр, ноябрь 7-де доозар бис — деп, бригадир кысказы-биле чугаалады.

Кежээ «Ак-Туруг» совхозтуң ажыл-ишчилеринге, албан-хаакчыларынга, оларның ажы-төлүнге боттарывыстың концерт программавысты көргүзүп, танышканывыс тудугжуларга эң-не экини күзээн бис.

К. БИЖЕК.

Ажыглалда киирген

Күрүнеге дужаар чаа дү- үттүң тараазын эки шынар- ыг арыглап алырынче Бии- ем районда «Саян» совхоз- уң механизаторлары кичээң- ейни салып, тараа кургадыр ерни дүжүт ажаап алыыш- ынының массалыг үези эге- ээриниң бетинде тудуп дооза- ын шиитпирлээн.

Саянчылар чаа тараа кургадыр черни ажыглалга киирген. Ол бир шакта он тонна тарааны кургадыр аргалыг. Мурнунда чылда совхоз чаъстыг хүннерде тарааны күрүнеге дужаарынга белеткеп, арыглап алырынга улуг күш үндүрүп турган болза, ам оон механизастаттынганы ол. Олар тараа хүлээп алыр черлерже чүгле эки шынарлыг тарааны чорудуп болурлар.

Тараа кургадыр черни тударынга Бии-Хем районнуң «Сельхозтехника» салбырының тускай бригадазы ажылдап, боттуг дузаны чедирген.

Совхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге тараа дужаар хүлээлгезин дүрген күүседиринге тараа кургадыр чер дузалаар.

Үре-түңнелдии дээш

Тарып боозадылга — чугула кампания

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң экономиказының кол адыры хой ажылы. Ынчангаш хойнуң баш санын өстүреринге, ооң продуктулуун бедидеринге колхоз баштаар чери онза кичээңгейни салып турар. Хойнуң уксаазын экижидер ажылды элээн хөй чылдарда тускай эртемниглер чорудуп келген. Бистиң хоювус нарын болгаш чартык нарын дүктүг апарган. Ооң түңнелинде колхоз күрүнеге дүк садарының планын чыл бүрүде ажыр күүседип, ол үнелиг продуктуну дужааганындан бодунга эвээш эвес арыг орулганы ап келген.

Бо чылын бистиң ажыл-агыйывыс күрүнеге 31 тонна дүк дужаар планныг. Херек кырында сатканывыс 27 тонна. Ийи тонна ажыг дүктү садарынга белеткеп каан. Планга четпези 1300 кг хире. Ону агарлаашкын-биле ажыр күүседир аргалыг. Күзүн 3700 баш хойну агарлаары баш удур көрдүнген. Агарлаашкын колхозта эгелей берген. Бир хойдан агарлап алган дүк ортумаа-биле 670 грамм болуп турар. Моон ап көөрге, күрүнеге дүк садар планывысты чүгле чедир эвес, харын-даа ажыр күүседир арга бар.

Хойнуң уксаазын экижидеринде эң чугула чүүл болза, күзүн чорудар тарып боозадылга кампаниязы болур. Хой тарып боозадыр техник кижи болганымда, бо талазы-биле бистиң колхозта байдал кандыг болуп турарын чугаалап, бодумнуң ажылымның арга-дуржулгазын өске техниктер-биле солчур бодай-дыр мен.

Бо чылын эдержилгеге киирер бүгү хоювус 5700 баш. Ооң иштинден 4500 хойну тарып боозадыры планнаттынган. Тарып боозадылганың ийи пунктузу бүрүн белеткеттинген болгаш ам кайызы-даа ажылдап эгелээн. Тус-тус коданнарның тарып боозадылга пунктузунга келириниң график-планын ажылдап кылгаш, колхоз баштаар чери бадылаан. Ону хойжуларга бүрүн чедирген. Мээң ажылдап турар пунктумда алды кодан хой келген. Бир кодандан-на 10—15 чедир тарыыр тургаш, хүнде 70—80 хойну тарып боозадып тур бис. Бо чылын оът-сиген эки болган, ынчангаш хойлар тайгага чайлаглап, дыка күш алган. Оон аңгыда хураганнарны база чогуур үезинде үзүп, эдержилгеге кирер хойларны бир ай бурунгаар-ла дыштандырган.

Хойну тарып боозадыр ажылга таптыг-ла чеди чылдың нүүрүв көрүп тур мен. Бо чугула ажылды мээң организастап турарым мындыг. Тарып боозадыры-биле пунктунуң чанынга хары угда алды кодан хойну эккеп алыр. Эртен дараалаштырып тургаш, оларның үш коданынга кошкар салгылаааш, эдержилгеге кирер хойларны тарып боозадыр. Ынчалзажок чаңгыс кодандан хары угда 10—15-тен хөй хойну тарып боозадып болбас. Чүге дээрге кыжын оолдаашкын үезинде чаңгыс хүн оон хөй хой төрүүр болза, ону малчын кижи ажаап алыры бергедей бээр болгай. Ону ыяап-ла барымдаалаар херек.

Дүъш сөөлүнде өске үш кодан хойдан база-ла демги дүрүм ёзугаар тарып боозадыр.

Мээң дуржулгамдан алырга, хойну ийи катап тарып боозадырга, эки түңнелди берип турар. Чижээ, бөгүн тарып боозаткан хойну даартазында база катап тарып боозадыр. Ынчангаш ажыл ийи дакпыр болур. Чамдык тарып боозадыр техниктер ажылдың шүүдүнден түвексингеш, чүгле чаңгыс удаа тарып боозадыры-биле кызыгаарлаттынып турар чадавас. Ынчаар кылыр болза, эки түңнел алдынмас. Тарып боозаткан хойларга 12 хонук эрткен соонда, кошкар салып көргеш, ам-даа эдержилгеге кирер хөөннүг хойлар бар болза, үшкү удаада база тарып боозадыр. Бо ажыл шынап-ла чымыштыг дээрзи оон тодаргай-дыр.

Хойну чайгы үеде эки семиртип алыры тарып боозадылгага база-ла улуг салдарлыг. Бо чорук хойжу кижиниң бодундан бүрүнү-биле хамааржыр. Бистиң колхозтуң хойжулары ону эки билгеш, чайгы семиртилгеже онза кичээңгейни салып турар.

Эдержилгеге киирер кошкарларны шыырак күш-деңгелдиг болдурары, эки чемгерип азыраары кончуг чугула. Ынчангаш кошкарларны капуста, чарба, морковь, силос, тырткан сүт дээш, өске-даа чүүлдер-биле баш удур ыяк азырап турар бис.

Тарып боозадылга пунктузунда ажылдың чоруп турарын, ооң шынарын зоотехник болгаш мал эмчизи үргүлчү хынап, дежурныйлап турар.

Бо чылын хойларывысты алтай болгаш красноярск уксааның кошкарларының үрези-биле тарып боозадып тур бис. Ук үрени Чадаанада тарып боозадылга станциязы берип турар. Үрени пункттуларга неделяда үш катап экээри үзүктелбес, шынары база эки. Ынчангаш тарып боозаткан хой бүрүзүнден төлдү ап болурунга бүрүн идегеп болур.

Эрткен 1971 чылда тарып боозадылганы база-ла ынчаар чоруткан бис. Ооң түңнели багай эвес болган. Ынчан мен 1500 хойну тарып боозаткан мен. Чазын оолдаашкын үезинде түңнелин үндүрерге, тарып боозаткан 100 хойга онаалтыр 97 хураган алдынган. А чамдык коданнарга төрүүр чүс хойга онаалтыр 106 чедир хураган алдынган.

Тоску беш чыл планының ийиги чылын чедиишкиниг доозар, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл юбилейин төлептиг белек-биле уткуур дээш колхозтуң ажыл-ишчилери хей-аът кирген ажылдап турар.

З. БАДЫ,
тарып боозадылга техниги.

ЧУРУКТА: тарып боозадылга техниги Зоя Бады хойжу Ондар Дажы-биле тарып боозаткан хойларның үчёдун хынап тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

КОМПЛЕКС ААЙЫ-БИЛЕ

КЭО—кижи бүгүдезиниң херээ

Совет чурттуң мурнунда тургустунган социал-экономиктиг улуг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээриниң кол бырaзы болза, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири болур дээрзин партияның XXIV съездизи онзалап демдеглээн болгай. Ынчангаш бистиң бүдүрүлге, эртем-техниктиг коллективтеривисте күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедидеринче угланган хемчеглерни комплекс аайы-биле ажылдап кылып, оларны дес-дараалаштыр боттандырып турар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи хөй болгаш эки шынарлыг продукцияны бүдүрер, техник-экономиктиг көргүзүглерни улам экижидер дээш ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы күжүн, энергиязын техниктиг депшилгениң чугула сорулгаларын шиитпирлээринче угландырып, бо талазы-биле чамдык дуржулганы мөөңнеп алган. Маңаа кол чүүл болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң хемчеглерин дес-дараалаштыр боттандырары деп санап турар бис. Ол дээрге чүгле күш-ажылдың техниктиг чепсегленииш-кинин экижидери эвес, а ону организастаарын доктаамал сайзырангайжыдар дээни ол. Бо бүгүнү күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының чыл санының база перспективтиг планнары бодунга хаара тудуп турар.

КЭО талазы-биле ажылдарны башкарар план ёзугаар боттандырарын цехтерде, салбырларда чогаадыкчы бөлүктер харыылап турар. Бистиң комбинатта ындыг 25 бөлүк ажылдап турар. Ук бөлүктерде мурнакчы ажылчыннарны, чаартыкчыларны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны хаара тудкан. Комбинаттың улуг цехтеринде. КЭО чөвүлелдери база ажылдап турар. Бүгү цехтерниң, салбырларның күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының ажылдарын, планнарын комбинатта КЭО чөвүлели башкарып турар. Чогаадыкчы бөлүктерге методиктиг дузаны комбинаттың техниктиг килдизи чедирер хүлээлгелиг. КЭО планнарын бүдүрүлге чорудулгазынга чогуур хуусаада шиңгээдип, оларның ажыктыын бедидериниң хемчеглерин алыры чугула. Бо айтырыгны техкилдис база холга алган.

«Тыва даг-дүгү» комбинат бо беш чылда продукция бүдүрүп үндүрерин 2,4 катап, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 46 хуу бедидер ужурлуг. Сорулга улуг. Ынчангаш ону чедиишкинниг шиитпирлээр төлээде чаа техниканы, технологияны бүдүрүлгеге ажыктыы-биле шиңгээдир, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын комплекс аайы-биле боттандырары, бүдүрүлгени эргелеп башкарарын улам сайзыраңгайжыдары негеттинип турар.

ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылын күш-ажылчы бедик көргүзүглер-биле демдеглээр дээш бүгү улусчу социалистиг чарышка киришкишаан, бистиң хөй национальдыг коллектививис чүткүлдүг ажылдап турар. Эрткен чеди айларда продукция бүдүрүп үндүрериниң болгаш сайгарарының планнары ажыр күүсеттинген. 5 млн. 928 муң рубльдиң продукциязын ол үеде сайгарып, планны 105,4 хуу күүсеткен бис.

Бүдүрүлге программазын чедиишкинниг боттандырарынга идиглиг болуп турар чамдык чүүлдерге доктаайн. Маңаа кол чүүл болза күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының планнарын бүдүрүлгеге шиңгээдири болур. Бирги чартык чылда бистиң комбинат КЭО талазы-биле 30 хемчегни ажылдап кылгаш, ону бүдүрүлгеге шиңгээдир ужурлуг турган. Технологияны болбаазыраңгайжыдар, күш-ажыл культуразын, байдалын экижидер, завод иштиниң эргелеп башкарылгазын сайзыраңгайжыдар болгаш өске-даа хемчеглерни амыдыралга боттандырган. Чижээ, арыглал фабриказынга продукция бүдүрериниң технологиязын экижидери-биле руданы үүрмектеп-сорттаар комплекстиң чамдык дерилгелерин чаартыырын КЭО планынга көрген. Эрткен чартык чылда ук чаартылгага 30 муң рубльди чарыгдаан. Ам-даа 28 муң рубльдиң ажылдарын чыл төнчүзүнге чедир кылыры көрдүнген.

УСК-да дериг-херекселдерни чаарткан соонда 1000 тонна сорттуг даг-дүгүн планга немей арыглап болурунуң аргазы тургустунар. Ооң-биле чергелештир чылдың-на 21 муң рубльдиң экономиктиг ажыын ап болурун саналгалар көргүскен. Эрткен айларда барык-ла ниити чаартылганың чартыы кылдынган-даа болза ооң ажыктыы илдең: арыглаар руданы кургадыры экижээн, а арыглал цеги 1 шакта 57,2 тонна руданы болбаазырадып турган болза, ам 1 шакта 71 тонназы арыглап турар апарган.

Электростанцияда башкарылга щидиниң дежурныйының ажылы чаңгыс аай, ооң ужурундан ээлчегге ажылдап келген кижи дүрген шагышыраар, дүрген хемчег алырындан озалдаар таварылгалар тургулаан. Инженер психологиязы ук айтырыгны бүгү чурт хемчээлдиг өөренип турар болгай. Электростанцияда КЭО бөлүү башкарылга щидиниң дежурныйының ажылдаар черинге чамдык чаартылгаларны кылырын саналдаан. Ам дежурныйлар комбинаттың бүгү цехтериниң, участоктарының энергия-биле хандырылгазын эки хайгаараары-биле чергелештир, станцияның бүгү салбырлары-биле харылзааны тудуп, харыысалгазын күштелдирген.

Комбинат дээрге хөй янзы цехтерлиг, салбырларлыг, участоктарлыг нарын организм болганда, оларның аразында харылзааны сырый тудары, ажылын таарыштырары чугула. Бо айтырыгны чедиишкинниг шиитпирлээриниң аргазы болза, завод иштиниң эргелеп башкарылгазын улам сайзыраңгайжыдары болур. Ол сорулга-биле кол-кол болгаш дузалал цехтерниң иштики башкарылгазының структуразын ниити ажылга улам таарымчалыг болдурар хемчеглерни база КЭО планынга көрүп турар. Эрткен чартык чылда энергоцехтиң бо талазы-биле ажылын өөренип көргеш, эргелеп башкарылганы бөдүүнчүдеринче угланган саналды чогаадыкчы бөлүк болгаш КЭО чөвүлели боттандырган.

Күш-ажылды шын нормалаары, ажыл төлевирин ону барымдаалап сайзыраңгайжыдары база-ла күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының планнарында кирип турар. Бо чылын комбинаттың септелге-тудуг цегиниң чамдык ажылчыннарының ажыл төлевирин аккорд-шаңналдыг системаже шилчиткен. Ооң соонда цехтиң ажылының шынары, тудугнуң, септелгениң хуусаазы кызырылган, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 20 хуу бедээн. Транспорт цегинге автомобильдерниң техниктиг хайгааралының болгаш септелгезиниң чаа нормаларын февральдан эгелеп шиңгээткен. Септекчилерни кылганын барымдаалап төлээр шалың системазынче киирген. Бо бүгү база ажыктыг болган. Автопарктың ажыглалы экижип орар.

КЭО-ну бүдүрүлгеге шиңгээдир талазы-биле чамдык эки чүүлдер бар-даа болза, бүгү чүве дески эки деп болбас. КЭО-нуң 30 планын бирги чартык чылда бүдүрүлгеге ажыглаар турган бис деп демдеглээн болгай мен. Ооң 21-ин бүдүрүлгеде шиңгээткен. Чамдык хемчеглер боттанмаан. Ооң чылдагааны чүдел? Барык бүгү чаартылгалар (технология-биле холбашкан) техниканы, дериг-херекселдерни чаартыры, эргижирээннерин солууру-биле, эң чаа, чиге шын хемчээр приборларны ажыглаары-биле холбашкан болур. Оларны четчелээри берге, үзүктелир болур-дур. Чижээ, руданы үүрмектеп сорттаар комплекске деңнел хемчээр херекселдерни ажыглаары көрдүнген. Материал-техниктиг хандырылга килдизинге чагыгны база киирген. Ук херекселдер ам-даа чок. Септелге цеги база чамдык чагыгларны шуптең күүседир таварылгалар бар. Цехтерниң удуртукчулары КЭО бөлүктериниң саналдарын деткивишаан, оларның амыдыралынга идепкейлиг киржири күзенчиг. Ынчаарда график-даа, план-даа үзүлбес-ле болгай.

Ам үеде бистиң комбинатта бир чугула болгаш солун ажыл болза, Щекинонуң химия комбинадының дуржулгазын келир чылдан эгелеп «Тыва даг-дүгүнге» нептередири болур. Ам ол улуг ажылга белеткенири чугула. Ол дуржулганың алыс утказы болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болгай. Бүдүрүлгениң иштики курлавырларын дилеп тыварының талазы-биле комиссияларны тургускан. Бо талазы-биле комбинатта ажылдап турар кижи бүгүдези бодунуң саналдарын база ыяап-ла киирер ужурлуг. Ону чыып таныжар, түңнээр болганда, кижи бүгүдезинге анкета-кыйгырыгны үлеп берген.

КЭО дээрге кижи бүгүдезиниң херээ. Ынчангаш комбинатта ажылдап турар кижилерниң КЭО-ну нептерединге сонуургалын күштелдирер дээш органызакчы, кижизидикчи ажылдарны улам экижидери чугула деп санап турар бис.

Г. ЖДАНОВ,
«Тыва даг-дүгү» комбинаттың техниктиг килдизиниң начальнигиниң КЭО талазы-биле оралакчызы.

Хуусаазында

Телецентр чанында дааранылга фабриказының бажыңының тудуун «Кызыл үлетпүр-тудуг» эргелелдиң Г. Фисенко баштаан бригадазы мурнунда көрдүнгенин ёзугаар сентябрьның 25-те шеверлекчилер ажылдап кириптер кылдыр дужаар дээнин күүседип шыдаптар бөлү берген, ооң ынчаар боттанырынга ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур калбарткан социалистиг чарыш улуг идигни берген.

Бригадада Т. Терпугова, Г. Моисеев, А. Кискорова база № 35 профтехучилищеден М. Лаптев, С. Борисов, В. Севен болгаш өскелер-даа ээлчег нормаларын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

(БИСТИҢ КОРР.).

Хүннүң келир аалчы

ЧАА-СУУР. Ооң төп кудумчуларының бирээзинде «Библиотека» деп бижиктиг улуг бажың бар. Өлче эртен, кежээ кижилерниң шуужуу үзүктелбес. Ынаар кире бээр болзувусса, бисти хүлүмзүргей шырайлыг, шевергин кеттинген аныяк кыс уткуп алыр. Кандыг-ла номну номчуксай-дыр бис, ону дораан-на ол ала шаап бээр. Библиотекада беш муң ажыг ном кадагалаттынып турар. Оларны бөлүк аайы-биле чурумнуг делгеп, чыскаап каан.

Библиотекарьны — Чечекмаа Деспиевна Хертек дээр. Ол 1970 чылда Канскиниң библиотека техникумун кончуг эки өөредилге-биле дооскаш, мында ажылдай берген. Ийи чылдың дургузунда аныяк библиотекарь суурнуң чурттакчыларының хүндүткелин кызымаккай ажыл-ишчи чоруу-биле чедип алган. Комсомолчу кыс малга быжыг чем-суурну тургузар дээш шудургу ажылдап турар кижилерге бо-ла аалчы болуп чеде бээр. Оларга номнарны, журналдарны, солуннарны доктаамал чедирип, лекция, беседаны болгаш агитхуудустарны кылып берип турар.

Библиотека чөвүлели номчукчулар-биле быжыг харылзааны тудканының түңнелинде, оларның саны өскен. Хойжу Алексей Шивит-Доржу, ажылчын Ажы Анайбан, агроном Николай Чактар, башкы Мария Монгуш, эмчи Ондар Очак олар библиотекага хүннүң келир аалчылар болбушаан, ооң ажылынга улуг дузаны чедирип келгенер. Ажылынга мергежээн библиотекарь Чечекмаа Хертек суурда хөй-ниити организацияларының дузазы-биле ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга уткуштур «Сээң аас-кежииң, чоргааралың чүдел?» деп диспутту, чогаалчы С. Токаның «Чоннуң оглу» деп номунга номчулга конференциязын организастап эрттирген. Аңаа М. Хуурак, А. Анайбан, С. Анай-оол. В. Шарай-оол идепкейлиг киришкеннер. Чоокку үеде «Төрээн чуртумну ырлап тур мен» деп тематиктиг кежээни эрттиреринге белеткелди библиотекарь эгелей берген.

Амгы үеде комсомолчу библиотекарь Торгалыг совхозтуң сиген бригадаларынга, хову турлагларынга, фермаларынга нөжер библиотеканы чедирип, оларның ортузунга лекция, беседаны номчуп берип, хана солуннарны, агитхуудустарны үндүржүп берип турар.

Идеологтуг ажылдың база бир дайынчызы Чечекмаа Хертек эки ажылы дээш ВЛКСМ райкомунуң макталга бижиктери-биле хөй удаа шаңнаткан.

Ч. ДОРЖУ.
Өвүр район.

Фактылар.

Саннар.

Болуушкуннар.

⊙ *1971 чылда Грузияның үлетпүр продукциязының хемчээли 1921 чыл-биле деңнээрге 98 катап өскен.*

⊙ *Республиканың улус ажыл-агыйында ажылдап турар ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларның саны 1,5 миллион кижи, азы дөртен беш чыл мурнунда турганындан 8 катап хөй.*

⊙ *Революция мурнунда амгы Грузияның девискээринге 20 гимназия болгаш 7 училище турган. Ам Грузияда миллион ажыг кижи өөренип турар 4500 ажыг ниити билиг школалары ажылдап турар.*

⊙ *1971 чылда республикага чаагайжыды туттунган 50 муң ажыг квартиралар ажыглалга кирген.*

⊙ *1921 чылда Грузияның виноград өстүрер шөлү 38 муң гектар турган. Бежен чыл эрткен соонда ол сан 115 муң гектар четкен.*

⊙ *Эрткен чылын 70 муң тонна шайны бүдүрүп үндүрген. Ону 1921 чыл-биле деңнээрге 300 катап хөй болуп турар.*

⊙ *Грузияның 160 хире санаторияларынга болгаш дыштанылга бажыңнарынга Совет Эвилелиниң бүгү-ле булуңнарындан чүс-чүс муң ажыл-ишчилер чылдың-на кээп дыштанып турар.*

⊙ *Ниити тиражы бүдүн чартык миллион экземплярлыг 146 солун болгаш 121 журнал грузин, орус, армян, абхаз, осетин, азербайджан дылдарда парлаттынып турар.*

ГРУЗИЯ БӨГҮН БОЛГАШ ДААРТА

ГИВИ ДЖАВАХИШВИЛИ,
Грузин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы

Совет улустуң төөгүзүнде алдарлыг чылдар эвээш эвес. Оларның иштинден 1922 чылдың декабрь 30 онзагай черни ээлеп турар. Ол хүн Советтерниң бирги Бүгү-эвилел съездизинге Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин тургузар дугайында Декларацияны болгаш Керээни хүлээп алган. Социалистиг республикаларның эки тура-биле чаңгыс аай эвилел күрүне боор каттыжарының дугайында ол төөгүлүг документилерге Закавказье Федерациязының (Азербайджан, Армения, Грузия составтыг) бүрүн эргелиг делегациязы база ат салган.

Эрткен чылын бис Грузияга совет эрге-чагырганың болгаш Коммунистиг партияның тургустунганының 50 чыл оюн демдеглеп эрттирдивис. Ол болуушкун хөй националдыг бистиң чуртувустуң база байырлалы болган. Ол дээрге чаа социалистиг тургузугнуң улуг чаалап алышкынының херечизи-дир.

Грузия бежен чыл дургузунда дарлаткан, чартык колониалдыг чурт турганындан гидроэлектростанциялыг, металлургиялыг, бедик хөгжүлделиг, машина тудуушкуннуг, чиик үлетпүрлүг болгаш хөй адырлыг көдээ ажыл-агыйлыг, мурнакчы эртем болгаш культуралыг республика боор чаартынган. Ол-ла бүгү акы-дуңма совет улустуң кызымаккай дузаламчызының ачызында боттанган.

Бүгү чурттуң үрегдел болгаш хоозурал, аш-чут-биле демиселиниң чылдарында москвачылар ам республиканың ийиги үлетпүрлүг төвү апарган Кутаиси хоорайның шепкен бүдүрүп үндүрер фабриказынга дериг-херекселди халаска берген. РСФСР-ниң чазаа Владимир Ильич Ленинниң айтышкыны-биле бодунуң бюджединден 750 муң алдын акшаны Тбилиси чоогунда Земо-Авчалада Грузияда бир дугаар электростанцияның тудуунга үндүрүп берген. Ооң хоорзаларын Ленинградтың ажылчыннары кылган. Батумскиниң нефть болбаазырадыр болгаш станок тудуушкунунуң Киров аттыг заводтары акы-дуңма улустарның деткимче дузазы-биле тутунуп тургустунган. Ол ышкаш Чиатурскиниң марганец бассейниниң хоозуралга таварышкан ажыл-агыйы база-ла акы-дуңма дузаламчының ачызында катап тургустунган.

Фашистиг Германияның араатанзыг халдаашкыны совет кижилерниң тайбың ижин үзе кирген. Өске республикалардан келген акы-дуңма эш-өөрү-биле кады Грузияның 673 муң оолдары Москва болгаш Сталинград, Кавказ болгаш Киев чоогунга, Висла-га болгаш Одрага немец фашистиг эжелекчилерни чылча шапчып, Берлинни штурмаарынга маадырлыы-биле киришкен. Республиканың ажылчы чоннары фронтучу шинелин ажылчын хеп-биле солааш, улус ажыл-агыйын хөгжүдер дээш тайбың ажыл-ижин уламчылап кирипкен...

Хоорайның бүдүрүлгелериниң хөй кезии үүрмек быдарҕай байдалдыг турганын чээрби чылдарның эгезинде үндүрген Тбилиси дугайында справочникте чугаалап турар. Олар таакпы кылыгларын, саван болгаш алгы-кеш бараанныарын бүдүрүп үндүрүп турган.

Ам байдал таныттынмазы-биле өскерилген.

Кан, шой болгаш прокат, автомобильдер, магистральдыг электровозтар, универсалдыг станоктар, шай болгаш арага кылыр бүдүрүлгелерге ажыглаар машиналар, суг иштинге чоруур чалгыннарлыг суднолар... Бо-ла бүгүнү Грузияда бүдүрүп үндүрүп турар апарган. 300 хире аттыг грузин кылыгларны делегейниң 70 чурттарынче үндүр сөөртүп турар. Даштыкыже үнүп турар шай, чымчак арага, коньяк дээн ышкаш чаңчыл болган бараанардан аңгыда программныг башкарылга-биле ажылдаар станоктар, электроннуг саналга аппаратуралары, гидрометеоприборлар база-ла кол черни ээлеп турар. Амгы үеде республиканың тараа шөлдеринде он-он муң тракторлар болгаш комбайннар, шай плантацияларында «Сакартвело» дээр шай ажаап алыр машиналар ажылдап турар.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының, эртем болгаш культураның чедиишкинниг хөгжүлдези тоску беш чылда (1971—1975 чылдар) моон соңгаар ажыл-агыйның бедик темпилиг өзүлдезин улгаттырар арганы берген.

Тоску беш чылда кол сорулга — чоннуң материалдыг чаагай чоруун болгаш культурлуг деңнелин бедидерин хандырары болур. Бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургусканы Грузияның улус ажыл-агыйының комплексилиг хөгжүлдезиниң калбак перспективазын ажыдып турар.

Грузин ССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планы — ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының чарылбас кезээ болуп турар. Республиканың мурнунда туруп турар сорулгаларының күүселдези Совет Эвилелиниң тоску беш чыл планын күүседиринге чугула рольду ойнаар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы социал-экономиктиг программаның чедиишкинниг боттанылгазы үлетпүр бүдүрүлгезиниң моон соңгаар хөгжүлдезинге кол дузаны чедирер.

Кайгамчыктыг Ингури ГЭС-ти ажыглалга кииририбиле электроэнергияны бүдүрүп үндүрери 1,7 катап көвүдээр. 1940 чылда ай дургузунда бүдүрүп турган электроэнергияны республика ам хүн дургузунда бүдүрүп үндүрер апаар.

Тоску беш чылда республиканың чөөн талазында чес рудазы, свинец, сера, цинктиң байлак чыдар чери Маднеульскиниң баазазынга Грузияның өңнүг металлургиязының төвү тургустунар. Ам ында дагболбаазырадылга комбинады болгаш 25 муң кижи чурттаар амгы үениң чаа хоорайы туттунуп турар.

Барыын Грузияга кара металлургияның хоочун адыры болур марганец үлетпүрүн алгыдарын планнаан.

Машина тудуушкунунуң бедик темпилиг хөгжүдери көрдүнген. Станок тудуушкунунуң болгаш инструменталдыг үлетпүрнүң продукциязының хемчээли барык ийи катап өзер, автоматизацияның приборларын болгаш дериг-херекселдерин бүдүрери үш катап өзер. Көдээ ажыл-агый машиналарын бүдүрери ийи катап көвүдээр.

Грузия даглыг черлерге чер ажыл-агыйын сайзырадып, кадыр-берт черлерге ажылдаар машиналарны бүдүрүп үндүрүп турар.

Беш чыл дургузунда садтарны, виноград шөлдерин болгаш шай плантацияларын 65 муң ажыг гектарга калбартыры көрдүнген. Ажылчылар 70 муң гектар суггаттыг черни, 50 муң гектар кургаткан черни алырлар.

Эртемденнер улуг-улуг сорулгаларны шиитпирлеп турар. Саналга техниказының, математиканың, ядролуг физиканың, кибернетиканың, астрономияның, биологияның талазы-биле эртем шинчилелдерин чорудуп турар. Эртемденнер тус черниң чиг-эт баазазын комплексилиг ажыглаар болгаш шинчилээр талазы-биле хөй ажылдарны кылып турар.

Чоннуң амыдыралының материалдыг чаагай чоруун болгаш культурлуг деңнелин моон соңгаар бедидери көрдүнген. Чурттакчы чоннуң кижи санынга хамаарыштыр боттуг орулгазы көскүзү-биле улгадыр, а акша орулга 1970 чыл-биле деңнээрге 41,6 хуу бедиир.

Грузияга бүгү чуртка ышкаш беш чыл дургузунда бүгү ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчилге доостур. Республиканың хоорай, суурларынга 141,7 муң өөреникчи кирер чаа школалар, 29 муң оруннуг школа назыны четпээн уруглар албан черлери туттунар. Дээди өөредилге черлериниң студентилериниң, ортумак тускай өөредилге черлериниң болгаш профессионал-техниктиг училищелерниң сургуулдарының амыдырал байдалы улам экижиир.

Кижилерниң кадыкшылының камгалалы, күшкультура болгаш спорттуң хөгжүлдези планнарда онзагай черни ээлээн. Грузияны шаандан тура-ла Бүгү-эвилелдиң кадыкшылга чери деп адап турар. Мында туруп турар хөй санныг курорттар чаагайжыды туттунган, улам калбарган, чаа пансионаттар, дыштанылга бажыңнары, спортчу болгаш турисчи баазалар немежип турар.

Амгы беш чылда республиканың хоорай, суурлары улам чаагайжыттынган черлер апаар.

Хөй чылдар эртер. Амгы бо юбилейлиг чыл Совет Эвилелиниң амыдыралынга уттундурбас төөгүлүг болуушкун болуп артып калыр. ССРЭ-ниң тургустунганының чүс чылының ийиги чартыынче кирип турар саннар төөгүнүң байлаа апаар. Ол чурагайларны бистиң салгалывыс өөренир болгаш совет кижилерниң амгы салгалының чедиишкиннеринге олар чоргаарланырлар.

(ПМА).

Грузин ССР-ниң найысылалы — Тбилиси хоорайда В. И. Ленин аттыг шөл. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ССРЭ-ниң тургустунганының
50 чылынга

КАЙГАМЧЫК УЛУГ КҮШ

Тбилисиден шоолуг ырак эвес черде улуг металлургия заводу тургустунган болгаш ооң чанынга аныяк хоорай Рустави туттунуп эгелээн үеден бээр чээрби беш чыл эрткен. Кан эзилдирикчизи Григол Себискверадзе ооң баштайгы хүнүнден эгелээш аңаа ажылдап келген. Совет Эвилелиниң тургустунганының алдарлыг юбилейиниң бүдүүзүнде СЕБИСКВЕРАДЗЕ парлалганың Медээлер Агентствозунуң корреспондентизинге төрээн хоорайының, эш-өөрүнүң база бодунуң дугайын чугаалап берген.

Бодумнуң дугайымда каш сөс. Мен маңаа көдээден келген мен. Завод чүгле чаа туттунуп турда келдим. Маңаа кан эзилдирикчизиниң мергежилинге өөренип турдум. Мээң заводум, мээң хоорайым, мээң чуртум деп чоргаарал-биле чугаалаар мен. Меңээ-даа, мээң эш-өөрүмге-даа ол аңаа-ла сөстер эвес-тир. Чээрби беш чыл мурнунда Тбилиси чоогунга улуг металлургия заводунуң болгаш хоорайның тудуу эгелээн чүве. Чурттуң бүгү-ле булуңнарындан маңаа орустар болгаш украиннер, белорустар болгаш узбектер, армяннар болгаш азербайджаннар, татарлар болгаш еврейлер чедип келген. Акы-дуңма республикалар тудуг материалдарын, дериг-херекселдерни чорудуп турган. А кажан металлургия комбинадын ажыглалга киирер чоокшулаанда орус болгаш украин металлургтар грузин эштерин кан эзилдирерин өөредип эгелээн. 1950 чылда завод баштайгы металлды берген.

Рустави хоорайны дөртен алышкының хоорайы деп адай берген. Хоорай ам ол адынга чоргаарланыр. Дөртен алышкы — Совет Эвилелиниң дөртен националдарының төлээлери заводту болгаш хоорайны тудуп тургускан. Амгы үеде мында дөртен алышкы кады ажылдап, чурттавышаан.

Мен грузин кижи мен. Грузияга, бодумнуң төрээн дылымга ынак мен. Шота Руставелиге, Тбилисиге, бедик-бедик дагларда турар бодум суурумга ынак мен. Ынчалза-даа ооң-биле чергелештир меңээ Владивостоктуң оттары, Прибалтиканың алдын өңү, Украинаның дүдүскектиг кежээлери, орустуң калбак делгем хову-шөлдери меңээ кызыгаар чок үнелиг. Каш чыл мурнуңда мен бир-ле дугаарында Москвага чеде берген мен. Аэропорттан хоорайже автобус-биле келдим. Хеп-хенертен Кремльди көрүп кагдым. Ийе! Ол дээрге Кремль, бистиң чуртувустуң, мээң чуртумнуң чүрээ-дир.

Коммунизмни тургузуп турар совет кижилер чүгле боду дээш эвес, бүгү кижилер дээш ажылдап, чурттап турарлар. Бодумнуң эш-өөрүмнүң күш-ажылын магадаар мен, аңаа чоргаарланыр мен. Ол кайгамчык улуг күш-түр деп чүвени медерел билип чоруур мен.

Бистиң заводта аңгы-аңгы националдарның кижилери ажылдап турар. Ынчалза-даа бисти шуптувусту совет кижилер бис деп сөстер каттыштырып турар.

(ПМА).

НАЙЫРАЛ ПАРЫГЫН ТУДАРЫНГА

ТБИЛИСИ. (СЭТА-ның корр.). Грузин ССР-ниң найысылалындан Ульяновск хоорайже Грузияның базальтызын чүдүрүп чоруткан. Базальт дээрге тудуглар каастаар тускай шынарлыг даш. Ону Волгада тудуп тургузуп турар Найырал парыгының кылырынга ажыглаар. Ол паркка тургустунар Грузин ССР-ниң булуңунда бажыңнарның ханаларын ооң-биле каастап, сиилбиир ужурлуг. Найырал парыгының ол булуңун грузин чазаныкчыларының уран-шевер угулзалары-биле каастаар деп турар. Ол паркка аппарып олуртуру-биле тускай ыяштарны болгаш мөңге ногаан турар чүүл-бүрү үнүштерни ынаар чорударынга база белеткээн. Ам удавас Волганың эриинге грузин роза чечектиң кайгамчыктыг сорттары, бедик дагларның альпий девискээрлериниң үнүштери чиңгир ногаан кылдыр чечектелип келир.

НОГААЖЫЛАРГА ДУЗАЛАШКАН

«Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа салбырының ногаа бригадазы бо чылын чаагай дүжүттү өстүрүп алган. Ону чидириг чокка ажаап алыр, бригаданың ажылынга боттуг дузалаар сорулга-биле шеф организастаан.

Совхозтуң контора ажылдакчылары ногаа шөлүнге дөрт хүн, көдээ Советтиң коллективи ийи хүн ажылдаан. Бригаданың бышкан огурези болгаш арбузу бүрүн ажаап алдынган. Ажылдың түңнелинде бригадир-агроном Зинаида Толмачеваның чугаалааны болза:

— Бистиң бригадавыс бүдүрүлге планын ёзугаар 2,5 гектардан 375 центнер огурец алыр турган, херек кырында 400 ажыг центнерни алган. Бо талазы биле шефчилер эки ажылдаан. Арбуз база багай эвес болган.

О. ТАВАА.

Хүндүткелди чедип алган

Сүт-Хөл эмнелгезиниң коллективинде М. Б. Монгуштуң ажыл стажы өскелерден эвээш, ынчалза-даа ол тус черниң чонунуң болгаш кады ажылдап турар өөрүнүң хүндүткелин ажылга кызымаккай чоруу-биле чедип алган. Медицина сестразы Мая Борисовнаның ажылынга арга-дуржулгазы улгаткан. Коллективтиң хөй-ниити ажылынга Мая Монгуш идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: медицина сестразы Мая Монгуш.

А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

Чаа өөредилге чылынга уткуштур

БЫЖЫГ БИЛИГЛЕР ДЭЭШ

Таңдының улус өөредилге ажылдакчылары эрткен өөредилге чылында чедиишкинниг ажылдаан. Социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, республикага ийиги черни ээлээннер.

Башкыларның август хуралынга чедиишкиннерни тодарадып, ажылда бар четпестер дугайында улуг чугааны районнуң башкылары чоруткан. Таңды райкүүскомунуң даргазының оралакчызы С. Б. Моңгуш хуралга илеткел кылган.

Районнуң улус өөредилге ажылдакчылары эрткен чылын багай эвес ажылдааннар. Өөредилгениң ниити деңнели 95 хуу болган. Чамдык школа коллективтериниң көргүзүү оон-даа бедик болганы мактанчыг. Чижээ: Владимировка ортумак школазы (директору Т В. Агапова) эрткен чылын 98,8 хуу өөредилгени чедип алган. Ук коллективке шилчиир Кызыл тукту тывыскан. Школа директору эш Агапова ВЛКСМ ТК-ның хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Өөредилге-кижизидилге ажылының бедик деңнели база септелгениң эки шынары дээш Хову-Аксының сес чыл школазынга вымпелди тывыскан.

Районнуң школалар аразының социалистиг чарыжының түңнелинде үшкү черни Элегес ортумак школазы алган.

Башкы ажылынга мергежилдиг, кызымак чүткүлдүг кижилер районда эвээш эвес. Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкылары О. Б. Санчат-оол, Т. П. Исаева, Д. Е. Оюн болгаш «Улус өөредилгезиниң тергиини» деп хөрек демдектиг В. Т. Василь база Т. П. Агапова, Б. К. Моңгуш, М. С. Иргит дээш өске-даа он-он башкыларны мактал-биле адап болур.

Районнуң школаларында 100 ажыг башкы, 96 класстар долу шынарлыг өөредилгелиг болган. Школаларда спорт ажылы эки организастаттынган. Олар хаак талазы-биле республика маргылдаазынга хөй катап бирги черни чаалап ап келгеннер.

Көдээ ажыл-агыйга механизатор, малчын, саанчы дээш өске-даа кадрларны белеткеп кижизидер талазы-биле Элегес ортумак школазы хөй ажылды чоруткан. Ук школага 180 кижи трактористиң мергежилин, 60 кижи автомобильди башкарарын өөренип алган. Өөредилге-дуржулга участогунга ажылды чорудуп келген. Ук школаның директору А. И. Тырышкина, парторг Д. Е. Оюн коллективти эки удуртуп, башкарып турары көскү.

Илеткелчи болгаш санал берген эштер четпестерни илередип, ону чайладыр дугайында тодаргай чугааны чоруткан. Чижээлээрге, 1964 чылда бирги класска өөренип кирген 674 өөреникчиниң чүгле 397-зи бо чылын сески классты дооскан. Ол кончуг эвээш хуу-дур. 1962 чылда бирги класска кирген 606 өөреникчиниң чүгле 171-и онгу классты дооскан улуг четпес. Ынчангаш таңдыжылар ам-даа чүткүлдүг ажылдап, хөй-ниити организациялар-биле ханы харылзааны тударлары чугула-дыр. Хүн айтыры — бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгези деп чүвени уттуп болбас. Ону Таңдының башкылары чаа өөредилге чылында кол сорулга кылдыр санап турар.

Каък болгаш Кочетово школаларында өөредилге-кижизидилге ажылы кошкак болуп келгенин чөвүлел хуралга чугаалашкан. Ылаңгыя башкы кадрлар чедишпес чоруктар тургулаан. Районда методика ажылы кошкак.

Таңдының башкылары чаа өөредилге чылында бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап кириптеринге белен.

К. ОЮН.

КИРИП МООРЛАҢАР

Школаның чаа өөредилге чылынга эки белеткээр дээш Кызыл-Сылдыс сес чыл школазының башкылар болгаш ажылчыннар коллективи чедиишкинниг ажылдаан. Бо чылын школага капитал септелгени чоруткан. Школаның класстарын, столоваяны, интернатты, чунар-бажыңны, өөредилге мастерскаязын септээн. Эрги школаның одалга системазын кылган, школаның иштин эки септээн.

Школага ногаа шыгжаар подвалды база септеп алган бис. Школаны долгандыр чаа херимни колхоз кылып берген.

Школаның иштики дерилгезинче база сагыш салдынган. Кабинеттерни, класстарны, коридорну таарыштыр дерип турар. Школаның интернадынга 76 өөреникчи күрүнениң долу хандырылгазынга кирер. Орун-дөжекти өрээлдерде салгылап каан.

1972—73 өөредилге чылында 840 кубометр одаар ыяшты бүрүн белеткээн, оон хөй кезиин школа чанында дүжүрген. Башкылар бажыңнары долузу-биле септеттинген. Башкыларның одаар ыяжын бо хүннерде сөөртүп турар.

Школаның чаа өөредилге чылынга белеткели эки дээрзин күрүне комиссиязы демдеглээн.

Д. САМДАН.

Эрзин район.

Номчукчунуң саналы

Тоол шиини көргеш...

«Чечен биле Белекмааны» бистиң районнуң ажыл-ишчилери бо чайын эрткен декада үезинде-ле көрүп каапкан болгай. Ынчалза-даа шемижилер ук шиини чоокта чаа көөр аргалыг болганнар. Шиниге хамаарыштыр санал-оналдарны солуннарга бижип тургулаан. Көрүкчүнүң чамдык санал, бодалдарын бодум хуумда база киирер күзелдиг мен.

Шеминиң чону шиини сеткил ханышкын-биле сонуургап хүлээп алган. Сөс-домаа чечен, артистерниң ойнап турары эки. Аңчылар чоруп турда Белекмаа Чеченни үдеп турар көргүзүг чедиишкинниг деп бодаар мен. Артистерниң күүседиии шынзыг. Артистер О. Намдараа. Х. Коңгар база-ла эки ойнап турар.

Баштайгы музыкалыг тоолду улуг сонуургал-биле көргеш, чанып ора кожам-биле чугаалашкан бис. Шиини сонуургаан кижи болду. Ооң сагыжынга таарышпаан чүүл — ийиги көжеге ажыттынар мурнунда «Межегейни» шииде күүседип турары. Тоолга «Межегейни» чүге ырлаары ол деп менден айтыра-дыр.

Кожамның айтырыы база черле уктуг эвес деп бе? Ук ырның аялгазын ийиги көжеге ажыттынгыже ырлады. «Улустуң ырының аялгазы чугула турган боор» деп харыыладым.

Даңгына-биле ужуражылганы режиссёр тывызык тургускан деп билдим. Тоолда даңгына Чеченниң бызаанчылаарынга ынакшаан болгай. Ук шииде Чечен бызаанчылаар хамаан чок ооң бараанын безин кижи көрбес. Тоолда оол ачазы-биле кады хонар, эртенинде оттуп кээрге ачазы чоруй барган болур. Эрттир удаан оол бызаанчы ойнап олурда даңгына кээр болгай. Шииден көөрге ук даңгына оол удуп чыдырда келир. Ол режиссёрнуң херээ-даа болза, кол кезээн хажытпаан болза база-ла эки.

Режиссёрнуң ёзулуг тывызык ажылдаанының херечизи аза дээш өске-даа көргүзүглер болур-дур. Ол көрүкчүге чүгле солун эвес, харын дээштиг, ооң-биле чергелештир тоол улам-на тоолзуг болуп турар.

Шивишкин (артист О. Намдараа) даңгынаның өөнге келгеш, пашка сүт куткаш, от салгаш, Чеченни кыйгырып турар. Чечен чедип келир. Шивишкинниң ону кыйгырганының чылдагааны сүт ажа хөөрей берзе, Чечен алгырып үнер, ынчангаш даңгына аштырар ужурлуг деп сорулга салган. Чечен отту улам салып турар. Чештиниишкин көрүкчүге баш удур-ла билдине бээр-дир. Чеченни шивишкин кажарлаар дээн хирезинде, ону кый дээн херээ чүл. Ол аразында даңгына база аңаа чедип кээп болур болгай. Мында режиссёр үшкү-дөрткү көргүзүгнү каттыштыргаш, кызырып каапкан боор турар. Маңаа харын (либреттода) чогаалчының-биле паш тип турар шивишкинни көргүспейн, ол көргүзүглерниң сөс-домаан хевээр алган болза эки турган ышкаш.

Үшкү көжегениң сөөлгүзүн режиссёр эки тургускан болду. Ашак уругларын алгап-йөрээп каар. Оон соонда шииге ойнап турган артистер шуптузу үнүп келгеш, ырлажыр. Мен бодаарымга ол херек чок ышкаш, ашактың алгаг-йөрээли-биле шиини доосkaш, а ниити ырны сцена артындан кылып каан-даа болза эки хире.

К. СҮТТҮГ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

АГИТБРИГАДАЛАР

Барыын-Хемчик районнуң Культура бажыңының 12 кижи составтыг агиткультбригадазы Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарга солун программалыг концерт көргүзүп чораан чедип келген.

Бот-тывынгыр артистер Өвүрнүң Хандагайтыга, Солчурга, Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксынга, Мөген-Бүренге концерттер көргүскен. Агиткультбригаданың кежигүннери Мустай Каримниң «Ай тутт турган дүне» деп шиизинден үзүндүнү ойнааның көрүкчүлер чылыы-биле хүлээп алган. Оон кол рольдарын Моңгуш Кан-оол, Михаил Хомушку, Зоя Хомушку эки ойнаан. Римма Сарыглар, Клавдия Оннар оларның орус, украин, тыва танцыларны күүсеткени солун болган.

* * *

Мөңгүн-Тайга районнуң агитбригадазы болунун кожазы Бай-Тайга районга аалдап чораан. Оларны Тээли суурнуң чурттакчылары чылыы-биле уткаан.

Бай-тайгажылар концертти сонуургап көрген. Раиса Доңдуп-оолдуң номчааны С. Островойнуң «Ава» деп шүлүглелин. Александра биле Серенмаа Моңгуштарның күүсеткени «Чүге келбедиң» деп кыргыс ырызын болгаш өске-даа номерлерни көрүкчүлер динмиттиг алыш часкаашкыны-биле уткуп турганнар.

Ийи районнуң бот-тывынгыр артистери бот-боттарынга аалдажып барып, концерт көргүзериниң мергежилин бедидеринге болгаш арга-дуржулга солчурунга ажыктыг болурун барымдаалааш, моон соңгаар бо ажылды уламчылаарын дугурушкан.

Айтырыңар, харыылаар бис

Ажылчы чоннуң дыштанылгазы

Ажылчын, албан-хаакчы болгаш механизатор, колхозчу кижилерниң ээлчеглиг шөлээзиниң хуусаалары кандыг болурул, шөлээ үезинде акша төлевирни кандыг янзылыг бээрил? Улуг-Хем районда Жданов аттыг совхозтан Тюлюш Санчат-оол бистиң редакциядан ол дугайында айтырыгны салган.

Көдээ ажыл-агыйның ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилел обкомунуң техниктиг инспектору Д. Оюннуң ол айтырыгга харыызын моон адаанда парладывыс.

1972 чылдың апрель 1-ден эгелеп күштүг болдуруп хүлээп алганы РСФСР-ниң күш-ажыл талазы-биле хоойлулар Кодексизиниң 75 дугаар чүүлүн ёзугаар ажылчын, албан-хаакчыларның болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чылда алыр ээлчеглиг шөлээзин моон соңгаар ыяап-ла ажыглаар кылдыр чурумчуткан. Мурнуку чылдарда чамдыкта шөлээ орнунга акша төледип алгаш ажылдап эртерээ турган болгай, моон соңгаар ындыг чорукту болдурбас. Бир эвес кижи ажылдап турган черинден өскээр ажылдаары-биле үнүп, азы үндүртүп турар таварылгада мурнунда оон ажыглавайн барган шөлээзиниң акшазын төлеп бээр.

Кодекстиң 74 дугаар чүүлүн ёзугаар ажылдакчының шөлээзин чыл бүрүде чогуур хуусаазында бээр. Бир чылдың шөлээзин дараазында чылче узадып, шилчидерде барымдаалаар чүүлдер мындыг: бирээде, ажылчын азы албан-хаакчы күрүнениң азы хөй-ниитиниң даалгазын күүседип турганда.

Чамдык ажылчын азы албан-хаакчының бүдүрүлгеге, албан черинге ажылдаары эргежок чугула апарганда ол кижиниң шөлээзин дараазында чылче шилчидер. Бо таварылгада ук ажылдакчының ажылдап эртер дугайында чөпшээрелин болгаш профкомнуң азы ажылчын комитединиң база ажыл-агыйның азы албан чериниң удуртукчузунуң түс чылда ол кижини ажылдадыр деп баш бурунгаар дугуруушканын барымдаалаар.

Бо бүгү барымдаалар чокта кижини ийиги чылче ажылдадып, чылдың шөлээзин бербейн баар чорук турбас ужурлуг.

Күш-ажыл Кодексизиниң 71, 72 дугаарлыг чүүлдериниң ёзугаар бүдүрүлге, албан черинге ажылдап кирген кижи он бир ай дургузунда үзүктел чок ажылдааны соонда шөлээлээр, а дараазында чылдарда шөлээни түс черде профорганизациязының болгаш администрацияның бадылааны шөлээ графигин ёзугаар алыр.

Бүдүрүлгеге азы албан черинге ажылдап кирген кижиниң шөлээзи 11 ай четпээн, ынчалза-даа шөлээлээрин дилээн болза дараазында таварылгада бээр:

1. Божуурунуң шөлээзиниң мурнунда азы божааның соонда.
2. 18 хар четпээннерге.
3. Шериг албанындан халашкан болгаш организастыг чыылда-биле ажылче мобилизастатканнарга 3 ай ажылдаан соонда шөлээни берип болур.

Шөлээни херек кырында кижиниң ажылдааның барымдаалап бээр, айда, азы чылда ажылдавайн үзүктелип турган хүннерни санавас. Ынчалза-даа шөлээ бээриниң ажыл стажынга дараазында чүүлдү барымдаалаар:

а). Ажылдакчы херек кырында ажылдаваан, ындыг-даа болза ол кижиниң эрге дужаалын, алыр шалының хевээр артырып каан турда.

б) Түр үеде ажыл кылып шыдавас апарганда, кажан ол кижиге күрүне страхованиезин төлеп турган болза. Оон өске таварылгаларда ажылдаваан үелерни шөлээ бээриниң ажыл стажынга санавас.

Эш Санчат-оол оон ынай ажылчын, албан-хаакчыларның шөлээзиниң хонуунуң аңгы-аңгы болуп турарының чылдагааны чүдел дээрзин айтырган.

РСФСР-ниң күш-ажыл талазы-биле хоойлулар Кодексизиниң 68, 69 дугаарлыг чүүлдериниң ёзугаар шөлээниң хонук хуусаазының аңгы-аңгы болуру дараазында байдалдарны өөренип көргенинден хамааржыр:

а) ажылының байдалы кадыкшылгага хоралыг черде ажылдап турар кижилерге,

б) ажыл хүнү чижек чок, нормалаттынмаан ажылдакчыларга,

в) Соңгу чүк районнарында ажылдап турарларга,

г) хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар улусчу дружинаның кежигүннеринге, назы четпээннерни шалын чокка кижизитпишаан, ажылдап турарларга, эки турачы өрт дружиназының кежигүннеринге (шаңнал хевирлиг) немелде шөлээни берип турар. Бо бүгүнүң уламындан ажылчы чоннуң чылда алыр шөлээзиниң хуусаазы аңгы-аңгы болур.

Ажыл хүнү чижек чок ажылдакчыларның санынга кирбейн турарындан ажыл-агыйларның аңаа бухгалтерлериниң шөлээзиниң хуусаазы 15 хонук болур. Көдээ ажыл-агыйның салбыр, ферма бухгалтерлери немелде шөлээни эп болур.

Норма ёзугаар хойжуларның кижи бүрүзүнге баш-саны билдингир коданны калартыр. Чижээлээрге, нарын дүктүг төрүүр кодан хойнуң чаңгыс кижиге нормазы 160 баш, ийи кижиге 320 баш дээш оон-даа өске. Кадарчыларга чылда 360 календарлыг ажыл хүнү онаажып турар, азы бир айда 30 календарлыг ажыл хүнүн санаар. Ынчангаш улуг кадарчының шөлээзи 24 ажыл хүнү болур.

Бир эвес ажылдакчы бүдүрүлгеге бүдүн чартык чыл-даа ажылдаан болза, ол кижиге чүгле чыл ажылдааның доктааттынган шөлээзин бээр, а арткан 6 айның дараазында чылда алыр.

Д. ОЮН.

ДАШТЫКЫДА ДАШТЫКЫДА

Социализм чурттарында

ЭРТЕМНИ — БҮДҮРҮЛГЕГЕ

БЕРЛИН. Эртем болгаш техника талазы-биле шинчилелдерни чорударынга ГДР-ниң күрүне бюджединден чыл бүрүде 5 миллиард марка акшаны бүдүрүлгечи бүдүрүлгелерге, эртем-шинчилел институттарынга болгаш дээди өөредилге черлеринге үндүрүп берип турар. Бо чылдың чүгле баштайгы дөрт айларында безин бүгү 1971 чылдыындан хөй чаа эртем-техниктиг идеяларны болгаш саналдарны республиканың улус ажыл-агыйынга нептереткен.

Бо үеде Герман Демократтыг Республикада 150 муң кижи улус ажыл-агыйынга чугула эртем-техниктиг айтырыгларны шиитпирлээри-биле ажылдап турар, ынчаарга оларның 90 хуузу үлетпүр бүдүрүлгелерниң, тудуг болгаш транспорт, бүдүрүлге кооперативтериниң чанында шинчилел төптеринде ажылдап турар.

БОЛГАРИЯНЫҢ ФАРМАЦЕВТИКАЗЫ

СОФИЯ. Болгария янзы-бүрү эмнерни болгаш фармацевтика херекселдерин бүдүрериниң база дашкаар үндүрериниң делегейде база бир улуг төвү болу берген. Республиканың дайын сөөлүндеги баштайгы чылдарда тургустунган фармацевтика үлетпүрү эрткен чээрби беш чылдарның дургузунда аажок улуг чедиишкиннерни чедип алган. Бөгүн чуртта амгы үениң күчүлүг каш-каш фармацевтика бүдүрүлгелери бар, эртем-шинчилел лабораториялары болгаш институттар чаа эмнерни болгаш препараттарны тургузар талазы-биле ажылды кылып турар.

Болгарияда бүдүрүп турар он-он хевирлерниң антибиотиктерин чыл бүрүде барык 70 чуртче чорудуп турар. ССРЭ болгаш Австрия, Франция болгаш АКШ, Румыния болгаш Англия ол антибиотиктерни күзелдии-биле садып ап турар.

Антибиотиктер бүдүрер талазы-биле чаа элээн каш бүдүрүлгелерни чоокку чылдарда тудары көрдүнген.

СОВЕТ СПЕЦИАЛИСТЕРНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

ВАРШАВА. «Логика-2» дээр нарын интеграл схемаларны бүдүрер талазы-биле автоматтыг шугумну ажыглалгага киргенин түс черниң парлалгазы польша электрониканың хөгжүлдезинде чаа үе-чадапың эгелээни ол деп бижээн. Бо схемаларны калбаа-биле бүдүрер чорук амгы үениң биче габариттиг электрон-санал машиналарын бүдүрүп үндүреринге чаа аргаларны тургузар. ССРЭ-ниң электрон үлетпүрүнүң база бир сөөлгү чедиишкини — «Логика-2»-ни совет специалистерниң дузазы-биле эптеп тургускан болгаш ажылдадып шуудаткан.

«Логика-2» дээр автоматтыг шугумнуң байырлалдыг ажыдыышкынынга ССРЭ-ниң электрон үлетпүрүнүң министри А. И. Шокин олурушкан.

(СЭТА).

КНО-га Кыдаттың бадылаашкынының соонда

ДАККА. (СЭТА). КНО-га Бангладешти хүлээп алырынга моондактаан Пекинниң туружунга килеңнээшкинниң бангладеш улус илергейлеп турар. Удурланыышкынның чаа-чаа массалыг митингилери найысылалга болган. Чурттуң хөй-хөй политиктиг болгаш хөй-нийти организацияларының удуртукчулары Кыдаттың хөделиишкиннерин буруу шаап турар медеглелдерни кылган.

Кыдаттың империалистиг күрүнелер ышкаш хөделип турарын Пекинниң КНО-га бадылаашкыны херечилеп турар-дыр деп, Улусчу лиганың политика талазы-биле секретары Тофаил Ахмед чугаалаан. Кыдат чазак Бангладешке удур бодунуң хөделиишкиннери-биле делегейниң хөй-ниитизиниң килеңин хайныктырган.

Бодунуң резолюциязынга Бангладештиң Коммунистиг партиязы КНО-га Бангладешти хүлээп алыр дугайында бадылаашкын үезинде Кыдаттың туружун шыңгыы буруу шапкан. Империалистиг реакцияга дузалап турар, чуртта маочу идегеттерниң чимзениишкиннеринге хамаарыштыр серемчилелдиг турарынче ол резолюциязынга Коммунистиг партияның удуртулгазы бангладеш улусту кыйгырган.

Бангладеш улустуң национал-хосталгалыг демиселиниң үезинде Кыдаттың туружу ожээнниг болган. Айыыл чок чорук Чөвүлелинге Бангладешти хүлээп алырынга кыдат төлээлекчиниң удур бадылааны ол өжээнниг политиканың чүгле уламчылалы-дыр деп, Национал улусчу партияның даргазы Музаффар Ахмед медеглээн. Делегейниң дарлаткан болгаш хөгжүп орар улустарының эрге-ажыктарынга удур бодунуң херек кырында демисежип турарын кыдат чазак база катап көргүскен.

Хостуг бангладеш улустуң ушуң боой тударын кыдат корлап турар-дыр, улус чон ол эргезин национал хосталга дээш демиселчилерниң ханы-биле чаалап алган болгай деп, Студентилер лигазының удуртукчузу Ш. Ислам митингиге чугаалаан. Ынчалза-даа бистиң улузувустуң күзел-соруун Пекин кажан-даа сый шаап шыдавас деп, ол демдеглээн.

Кыдат ону күзеп азы күзевейн турарындан хамаарылга чокка Бангладеш догуннап турар апаар дээрзин аныяктар шимчээшкинниниң көскү ажылдакчызы Ш. Сарадж медеглээн.

Митингилерниң киржикчилери [illegible] КНО-га хүлээп алырынга моондактаан Пекинниң [illegible] тудуп алган.

Б. КРАЕВСКИЙ.

МООЛ ӨҢНҮКТЕР БИСКЕ ЧОРААН

Бистиң республикада партия организацияларының ажылының дуржулгазы-биле таныжар дээш МАРН-ның Завхан аймак комитединиң бөлүк ажылдакчылары Тывага чораан. Делегацияның составы намның аймак комитединиң контроль комиссиязының даргазы Долгорын Жаал, организастыг килдизиниң даргазы Зундуйн Найдан, Ургамал сумузунда намның артель комитединиң секретары Самбуугийн Зунрай, Баян-Ул сумузунуң нам бүрүнүң секретары Сайжрахын Тэрбиш олар.

Моолдуң партия ажылдакчылары «Тыва даг-дугу» тудуг эргелелиниң парткомунуң ажылы-биле таныжып, даг-дугу бүдүрүп турар комбинатты, Ак-Довурак хоорайның үлетпүр бүдүрүлге, амыдырал хандырылга болгаш культура албан черлерин сонуургап көргеннер. Аалчылар СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунга болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозка барып, партийжи ажылдың канчаар тургустунганын, оон организакчы ажылдарының дугайында тайлбырларны улуг кичээнгей-биле дыңнааннар.

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң бирги секретары эш В. Б. Добромыслов хоорайның партия организациязының ажылының дуржулгазын аалчыларга делгереңгейи-биле чугаалап таныштырган.

Эштер Жаал, Найдан, Зунрай болгаш Тэрбиш «Тудуг кезектери» комбинатка база чораан. Республиканың 60 маадыр аттыг чурт-шинчилел музейин улуг сонуургал-биле магадап көргеннер.

Моол өңнүктер-биле беседа СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг килдизинге, парткомиссияга болгаш республиканың Улусчу контроль комитединге база болган.

МАРН-ның Завхан аймак комитединиң ажылдакчыларын СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока хүлээп алган. Эш-хуузунда, чылыг ужуражылга үезинде моол өңнүктер аймактың ажылчы чоннарының ажыл-амыдыралының дугайын, боттарының партийжи ажылының дуржулгазын база бистиң республикага келгеш көрген, билген чүүлдерин улуг өөрүшкү-биле чугаалааннар.

Моол аалчылар дүүн чуртунче чанышкан.

ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕ

Бай-Тайга районда кадыкшылга школазы Шуй суурдан барык он хире, баарын болгаш кээрин катай санаарга чээрби километр ырак черде. Ол аразынга автобус чорбас, олуруптар автомашина ковчуг хаая таваржыр.

Мурнуку чылдарда аңаа аъш-чем аймаа садар ларёк доктаамал ажылдап турган, ону Бай-Тайга райпозу дүжүрген. Школаның башкылары, ажылчыннары — улуг коллектив, ол ышкаш ында чурттакчы чон үжен өрего чоокшулап турар.

Шуй биле кадыкшылга школазының аразынга холунда сумкалыг, рюкзак туткан чадаг кижилерни эртенден орайга чедир көрүп болур. Оларның кайызы-даа магазинден чораанын илеретпишаан, Бай-Тайга райпозунуң баштаар чери дүжүрген ларёгун катап дарый тургузарын негээрлер.

Чоннуң бо чөптүг негелдезин ында партия, совет органнар өөренип көөрү күзенчиг. Ларёк азы автолавка садыын чурумчудары онза негеттинип турар.

Б. БАРБА.

XX 72

Ийиги, үшкү хүннери

XX ОЛИМПИЙ ОЮННАРЫ

МЮНХЕН. СЭТА-ның корреспондентилериниң дамчыдып турары болза: XX олимпиаданың ийиги, үшкү хүнүнде Мюнхенниң спорт шөлдеринге чидиг маргылдаалар уламчылаан.

Совет гимнастар — Людмила Турищева, Тамара Лазакович, Ольга Корбут, Любовь Бурда, Антонина Кошель болгаш Эльвира Саади олимпиаданың команда талазы-биле чемпион атты ап, алдын медаль-биле шаңнатканнар.

Олимпий бассейнниниң олуттарын чык долдур олурупкан көрүкчүлер эштикчилерниң 4×100 метрге эстафетазын магадап көрген. Маңаа америк спортчулар 3.26, 42 минутада көргүзүг-биле делегейниң чаа рекордун тургузуп, олимпий чемпионнары болган. Совет эштикчилер Владимир Буре, Виктор Мазанов, Виктор Абоимов, Игорь Гребенников олар Европаның болгаш Бүгү эвилелдиң чаа рекордун тургускаш, мөңгүн медальдар-биле шаңнаткан. Оларның шагы 3 мин. 29, 72 секунда.

Совет бут бөмбүкчүлери Регенсбург хоорайга бодунуң баштайгы ужуражылгазын эрттирген. Бистиң командавыс Бирманың бут.бөмбүкчүлери-биле ойнаан. 51-ги минутада Колотов санны ажыткан болгаш оюн ол-ла түңнел-биле доозулган. Совет бут бөмбүкчүлери идегелдиг атакаларны кылып турган, ынчалза-даа бирма ойнакчылар камгаладыы эки кылгаш, харыы атакаларны кылып турган. Чапсар соонда совет команданың тренерлери А. Пономарев болгаш Г. Зонин канчаар ойнаарының дугайында чагыгны бээрге, элээн каш атакаларны бут бөмбүкчүлери кылган. Колотов 20 метр хире черден тиилелгелиг мячини киирген. Оюнга Рудаков, Сабо, Капличный, Истомин, Дзодуашвили, Куксов, Андриасян, Колотов, Онищенко (Блохин), Елисеев, Еврюжихин олар ойнаан. Бистиң бут бөмбүкчүлеривис бөгүн Суданның командазы-биле ойнаар.

Австралияның сугга эштир спортчу кызы Шейн Гоулд 200 метрге комплекстиг эштипшкинге тиилээш, олимпий оюннарының алдын медалын чедип алган. Оон шагы 2 мин. 23.07 секунда.

Америк эштикчи Марк Спитц баттерфляй арга-биле 200 метрге эштиринге хамыкты мурнап, 2 мин. 007 секундада эрткеш, делегейниң чаа рекордун тургускан. Аңаа олимпий алдын медальды тывыскан. Ол ышкаш америк спортчу кыс Мики Кинг трамплинден сугже халырынга тиилээш, олимпий чемпиону болган.

Чиик деңзиниң штангизи Имре Фельди (Венгрия) штанга көдүрериниң үш хевиринге 377,5 кг көргүзүг-биле делегейниң чаа рекордун тургускаш, олимпий чемпионунуң алдын медалы-биле шаңнаткан. Совет штангист Геннадий Четин бо деңзиге үшкү черни ээлээш, хүлер медальды алган.

Совет Эвилелиниң ватерполистери «В» бөлүкке Японияның командазын 11:1 санга уткан.

Совет баскетболистер бодунуң ийиги ужуражылгазын эрттирген. Бо удаада олар ГФР-ниң командазы-биле ойнааш, 87:63 санга тиилээн.

Ол хүн Герман Демократтыг Республиканың хемелекчилери улуг чедиишкинниг болган. Чаңгыс олуттуг байдаркага хемелээринге Зигберг Хорн, а чаңгыс олуттуг каноэге хемелээринге Рейнхард Эйбен тиилээн.

Понедельникте совет боксёрлардан Владимир Иванов бир дугаарында демиселди эгелээн (48 кг чедир деңзиге). Волгоград чурттуг 36 харлыг боксёр Аргентинаның төлээзи Карлос Лейес-биле ужурашкаш, тиилелгени чедип алган. Чартык ар деңзиниң боксёру Николай Анфимов шүүлдеге киржириниң бирги чадазын эртип, Болгарияның шырак боксёру Георгий Станковту тиилээн.

Совет эштикчи кыстар элээн чедиишкиннерлиг чорупп турар.

Керей Улус Демократтыг Республиканың адыгжызы Ли Хо Джун олимпиаданың үшкү хүнүнде улуг чедиишкинниг болган. Ол биче араалыг боо-биле кара боолаарынга тиилээн. 50 метрге 60 оък-биле чыда боолааш, Ли Хо Джун 600 сандан 599-ту аткан, азы 59 катап онче, бир катап тоска киир адыпкан. Аңаа алдын медальды тывыскан. Пхеньян чурттуг, 22 харлыг шериг оол чүгле дөрт чыл иштинде боодалга-биле найыралдажып келген, бо хире улуг маргылдаага бир-ле дугаар киржип турар. КУДР олимпий оюннарының төөгүзүнде эң баштайгы алдын медальды ынчаар алган.

Совет адыгжыларның түңнели хоомай болган. Виталий Пархимович он чедиги, Валентин Корнев үжен үшкү черлерни ээлээннер. Совет командадан каноэ болгаш байдарка маргылдааларынга киржикчилерниң түңнели база куду. Чижээ, байдаркага (чаңгыс олуттуг) Георгий Наскидашвили киришкеш, 37 кижиниң иштинден 31-ги черни ээлээн.

КИЛЬ, август 28. (СЭТА-ның корр. И. Маслов). Парустуг хемелер маргылдаазы эртер Киль хоорайда олимпий одун кывысканы. Хоорайның 30 муң ажыг чурттакчызы маргылдаа болур черге чыглып келген. Хүннүң экии аажок болган. Ак парустарлыг 152 судно—ам эгелээр маргылдааларның киржикчилери парадка чыскаалыпкан. Делегейниң олимпий комитединиң хүндүлүг президентизи Э. Брэндедж Кильге чедип келген. Улуг составтыг оркестр ук маргылдаага киржир 42 чурттуң хөгжүм программазын күүсеткен соонда «парус олимпиадазын» ажыттынган деп санаан.

Мюнхенге олимпий оюннары эгелээн соонда 43 шак эрткенде холунда чалбыыштыг от туткан аныяк оол аңаа маңнап чедип келген. Парус олимпиадазы эгелээнинге байыр чедирип, аңаа турган пароходтар медээлерин эдискен. Оон соонда 2500 метрден хөй парашютчулар халаан, олар холдарынга беш дээрбектерлиг олимпий туктарны тудуп чораан.

Мюнхен биле Киль аразында 900 км орукту спортчулар үш хонук иштинде эрткен. Ол эстафетаны чедирериңге 120 спортчу киришкен.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

16.00 — Өңнүг телевидение. **XX чайгы Олимпий оюннарында.** Мюнхенден дамчыдылга. 18.00—**«Үе».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер (тыва дылга). 18.50— Документалдыг фильм. 19.00 — **«Школа, өг-бүле, хөй-нийти».** Дамчыдылга. 19.30— Телемедээлер (орус дылга). 19.40—Чарлалдар, реклама. 19.45—**«Иван Иванович аараан».** Кыска мөттражтыг фильм.

20.00 — Өңнүг телевидение. **XX чайгы Олимпий оюннарында.** Мюнхенден дамчыдылга. 22.00 — **«Арга ырызы».** Фильм-балет. 23.00—23.30 — **«Үе».** Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ДАЙЗЫНГА СОГУУШКУННАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Куангчи можу, Кюэшон шынаазы болгаш № 13 орук Мурнуу Вьетнамны Хостаарының күштери-биле сайгончу эрге-чагырганың шериглериниң аразында эң-не кадыг-дошкун тулчуушкуннарның шөлү болбушаан. Августуң 27-ниң хүнүнүң бүгү дургузунда Куангчи хоорай чанынга тапкылыг тулчуушкуннар болгулаан. Америк ужар чүүл деткип тураа-даа, чалча шериглерниң шилиндек кезектери улаштыр-улаштыр аштырышкынга таваржып турар.

Августуң 27-де Хосталга Күштери Сайгоннуң соңгу талазында № 13 орукту дургаар сайгончу аг-шериглерниң камгалалдыг черлеринче шаап халдаашкыннарны кылган. Анлок хоорайны долгандыр тулчуушкуннар база чорупп турар. Ында чалча шериглер кезектери Куанлой деп аэродромну патриоттардан хуваап алыр болгаш хоорайны дээскиндир бүзээлээшкинни чаза таварып дээш оралдажып турарлар. Хосталганың Улусчу чепсектиг күштериниң артиллериязындан болгаш минометтан боолаашкыннарының түңнелинде дайзын улуг когараалга таваржып турар.

Куангчам можуда кадыг-дошкун тулчуушкуннар база үргүлчүлеп турар болгаш патриоттар Кюэшон шынаазында дайзынның элээн каш чугула туруштарын ээлеп алгаш, шынааны катап чаалап алыр дээш ыңаар октаан дайзыннар кезектерин ойтур шаап турарлар. Нью-Йорк таймс» солун Хосталганың улусчу чепсектиг күштериниң Куангчам можуда дайынчы хөделиишкиннерин тайылбырлаан чүүлүнге мынча деп бижээн: «Шаап халдаашкынның согуушкуннарынга шыдашпайн сайгончу шеригниң солдаттары он-он артиллерия боолаарын, танкыларны, куяктыг транспортёрларны, өске-даа боо-чепсектерни болгаш техниканы октагылапкаш, дескеш туруп бергеннер... Дыка хөй офицерлерниң дужаалын дүжүргеш, оларның херектерин шериг трибуналынче шилчиткен».

Словак национал тура халыышкынга тураскаал

ПРАГА. (СЭТА-ның корр.). Фашистиг эжелекчилерге удур Словак национал тура халыышкынның эгелээнинден бээр 28 чыл оюнга холбаштыр байырлалдар Словакияның хоорайларында болгаш көдээ суурларында үргүлчүлеп шаан.

Антифашисчи демиселчилерниң Словак эвилелиниң ТК-зының калбак хуралы Братиславага болган. Аңаа Словакияның КП ТК-зының секретары Я. Янник чуве чугаалаан. «1941—1945 чылдарның Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгениң 20 чылы» деп медальдарны Словак национал тура халыышкынның идепкейлиг 13 киржикчизинге тывыскан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар оларны бо медальдар-биле шаңнаан.

Словакияны фашизмден [illegible] халыышкынның төвү — Банска-Бистрица хоорайга болган. Ол хүн хоорайның аныяктары шаандагы партизан кошпалары-биле походтарны организастаан.

Зволен хоорайга тура халыышкын үезинде партизаннарның ийиги бригадазының штавы турган бажыңга тураскаал самбыразын байырлалдыг байдалга ажыткан. Оон дараазында хөй кижи киржикчилиг митинг болган.

Хуралдарның болгаш митингилерниң киржикчилери ЧКП ТК-зының, Словакияның КП ТК-зының, дайынның хоочун киржикчилериниң Совет комитединиң адреизинге чагааларны чорудуп, тайбың болгаш социализм дээш, фашизмге удур кады демиселге чехословак болгаш совет улустарының төрүттүнген да- [illegible] ол чагааларынга даңгыраглаан.

Улуг тудугда

БОЛГАРИЯ. «Доспат-Вüча» дээр күчүлүг гидротехниктиг тудугларны Радопск дагларда тудуп турар. Тудуг чүгле хемчээлдери-биле эвес (плотинаның төлевилээн узун дурту 418 метр, бедии 145 метр, бетон ажылдарының хемчээли 1250 муң кубометр). харын база төлевилелиниң ховар дээни-биле магададып турар. ГЭС-тиң плотинага чоок бажыңының крыпазы суг аксыр тургузулга болган турар. Дөрт турбина бөлүктүң бирээзи эң эвээш дээн үүргениң шагында ажылдап каапкан сугну эгидер кылдыр ажылдаар болгаш насос станцияның хүлээлгезин күүседир.

ЧУРУКТА: «Антонивановны» дээр гидробеелдириниң тудуу.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ЧОЛААЧЫ БОЛУКСААРЛАРГА

Кызылдың автошколазы тыва бөлүкке өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Кичээлдер сентябрь 18-те эгелээр.

Башкылаашкынны тыва дылга чорудар.

ДИРЕКЦИЯ.

АГААР

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге биче чаъс чаар. Соңгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр, барыын районнарга 15—18 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 12—17 градус чылыг болур.

Кызылга бүргег, аязыр, эртен биче чаъс чаар. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 12—14 градус чылыг.

КИНО

АВГУСТ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Мессе ферманың чажыды»** 10, 11.45, 13.30, 15.15, 17, 18.45, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Үжелээ аъргадан келген»** 15, 18.40; **«Кежеге артынга өлүм»** 16.55, 20.35 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Бүргег дээрден эки чүү деп».** 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультчылдыы. 9.30, 12.30, **«Бешки «Б»-ден келген ээдентиг кижи»** 10.30, 13.30, 15.30, **«Л. Б. Джонсту хостааны»** 17.20, 19.10, 21 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 24-63, редакторнуң оралакчыларынын 35-24 пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң терииның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-51, көдээ ажыл 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтериянын телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—00894.